

UDK 355.45 (497.5 Vukovar) "1991"
Izvorni znanstveni članak

Davor Marijan
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

BITKA ZA VUKOVAR 1991.

Tema rada su borbe oko Vukovara 1991. godine. Težište je na događajima oko grada, odnosno nastojanjima hrvatskih snaga da obrane grad smješten uz samu granicu Hrvatske i Srbije, a od 1. listopada do pada Vukovara, neuspješni pokušaj njegovog odterećenja. Pristup je odredila raspoloživa količina izvornog gradiva, koje je za postrojbe i ustanove u širem području grada relativno opsežno, za razliku od same obrane grada Vukovara. Slično je i s gradivom napadača, koje je nedostupno, osim vojnog tiska, pa je prikaz pretežito pogled na vojno djelovanje oružanih snaga Republike Hrvatske na širem području Vukovara, odnosno Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja.

Područje radnje: Općine Vukovar, Vinkovci, Županja i jugoistočni dio općine Osijek. Zemljište je ravničarsko, vrlo prohodno i pogodno za uporabu oklopnih i mehaniziranih postrojbi, što je posebno izraženo na području općina Vinkovci, Osijek i Đakovo.

Nacionalni sastav stanovništva: Po popisu stanovništva iz 1991. u općini Vukovar od 84.189 stanovnika relativnu većinu s 36.910 stanovnika imali su Hrvati dok je Srba bilo 31.445. U gradu je živjelo 21.065 Hrvata i 14.425 Srba. Ostale su narodnosti bile znatno ispod broja Srba i Hrvata.¹

Mirnodopski razmještaj i ratni angažman Jugoslavenske narodne armije: Istočna Slavonija je od 50-ih do kraja 80-ih godina u sastavu 7. armije (odnosno armijske i vojne oblasti) u zajedničkom operativno-strategijskom području sa Socijalističkom Republikom Bosnom i Hercegovinom. Područje istočne Slavonije, nakon upada zemalja članica Varšavskog ugovora u Čehoslovačku 1968. godine, dobiva izniman vojni značaj u obrani SFRJ. Značaj nije opadao ni godinama kasnije. Dodatno je porastao u razdoblju bolesti Josipa Broza Tita i agresije Sovjetskog Saveza na Afganistan

¹ Općina Vinkovci imala je 98.455 stanovnika, s apsolutnom hrvatskom većinom od 78.313 stanovnika, dok je Srba bilo 13.170. Županja imala je 49.026 stanovnika od čega Hrvata 42.960, dok je Srba kao drugih po broju bilo svega 1209. Općina Osijek je od 165.253 stanovnika imala 110.934 Hrvata, a drugi po broju bili su Srbi kojih je bilo 33.146. *Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*, Republički zavod za statistiku Republike Hrvatske, (Zagreb, 1992), 146-147, 196-197, 206-209, 214-215, prikazi LXII, XC, XCVIII i CII.

1979./80., zbog čega su snage JNA u Slavoniji pojačane i preustrojene u motoriziranu diviziju s dijelovima u Osijeku, Đakovu, Vukovaru, Vinkovcima, Brčkom i Slavonskom Brodu.²

Novim preustrojem JNA, odnosno oružanih snaga SFRJ krajem 1988. dokinute su dotadašnje armije i zamijenjene s tri vojne oblasti, odnosno vojišta. U 1. vojnu oblast sa sjedištem u Beogradu, odnosno Centralno vojište po ratnom ustroju spojena je 1. i 7. armija, a u 5. vojnu oblast, odnosno Sjeverozapadno vojište ušle su 5. i 9. armija. Slavonija, Baranja i sjeveroistočna Bosna u vojno-teritorijalnom pogledu bile su područje nadležnosti Tuzlanskog (17.) korpusa s nekoliko postrojbi pod izravnim zapovijedanjem Zapovjedništva 1. vojne oblasti. Tuzlanski korpus je na području Slavonije imao: 12. proletersku mehaniziranu brigadu razmještenu u Osijeku, Našicama i Vukovaru. U Đakovu je bila 158. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada, u Vinkovcima su bili 12. mješoviti artiljerijski puk i 17. laki artiljerijski puk protuzračne obrane, a 670. pontonirski bataljun bio je u Slavonskom Brodu. Korpusu je bio podređen i granični bataljun u Belom Manastiru koji je osiguravao državnu granicu prema Mađarskoj. Ostali dio korpusa imao je mirnodopske lokacije na području Bosne, u Derventi, Brčkom i Tuzli, a u Bijeljini i Derventi bilo je i podstožernih postrojbi 1. vojne oblasti. U okruženju Slavonije najjača operativna postrojba bio je Novosadski (12.) korpus u zapadnom dijelu Vojvodine s jakim posadnim mjestima u Subotici, Somboru, Novom Sadu, Rumi i Srijemskoj Mitrovici s velikom koncentracijom ljudstva i borbene tehnike.³

Do sukoba mirnodopske snage JNA u Vukovaru činio je inženjerijski bataljun 12. proleterske mehanizirane brigade koji je s obzirom na „A“ klasifikaciju postrojbe vjerojatno bio „R“ ili samo s četom „A“ klasifikacije, što znači da je imao postotak popune do 30% po ratnom ustroju. Promjene su počele nakon događanja u Borovom Selu kada je u šire područje grada doveden dio mehaniziranih snaga 12. proleterske mehanizirane brigade, koje su vrlo brzo pojačane s 1. mehaniziranim bataljunom 453. mehanizirane brigade iz Srijemske Mitrovice, koji je početkom svibnja 1991. stigao u vukovarsku vojarnu. Istovremeno je u vojarnu u Vinkovcima doveden 2. mehanizirani bataljun 36. mehanizirane brigade iz Subotice. Ustroj pobunjenih Srba je, čini se, također u tom razdoblju organiziran, po dotadašnjoj prostornoj struk-

² Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje SVA MORH), građa JNA: Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Generalštab JNA, I uprava, DT. Br. 854-25/79 od 29. 2. 1980., Komandi 5. armije, Zaključci sa završenog sastanka na referisanju o b/g; *Koncepcija, doktrina i sistem opštenarodne odbrane*, edicija *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945-1985.*, Vojnoizdavački zavod, (Beograd, 1989), 339.

³ Davor MARIJAN, „Slavonija u ratnoj 1991. godini“, *Scrinia Slavonica*, sv. 1, (Slavonski Brod, 2001), 281.

turi Teritorijalne obrane. Sastavnim dijelom oružanih snaga SFRJ sami su se proglasili u listopadu 1991.⁴

Tijekom sukoba u Sloveniji na šire područje Šida uvedene su, 453. mehanizirana brigada iz Srijemske Mitrovice i 1. proleterska gardijska mehanizirana brigada iz Beograda. S obzirom da se radilo o postrojbi Novosadskog korpusa i 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije nije jasna hijerarhijska ljestvica. No vjerojatno je mehanizirana brigada iz Beograda pridodana Novosadskom korpusu. U prilog tome ide preuzimanje mostova na Dunavu od strane tog korpusa i izjava njegovog zapovjednika da je on preuzeo njihovo osiguranje u tom području.⁵

Novo promjene zbile su se sredinom rujna 1991. godine. U područje Šida u smjeru Vinkovaca postupno je uvedena ojačana 1. proleterska gradijska mehanizirana divizija (3 mehanizirane brigade, protuoklopni, artiljerijski i laki puk protuzračne obrane, inženjerijski bataljun i pridodana oklopna brigada). Za pretpostaviti je da je divizija u tom razdoblju dobila pojas nadležnosti zapadno od Vukovara. Postupno je ojačana s motoriziranom i mehaniziranom brigadom, te partizanskom divizijom.⁶

Snage usmjerene na Vukovar tada se dijele na dvije operativne grupe, „Jug“ i „Sjever“. Operativna grupa „Jug“ dobila je zadaću zauzimanja Vukovara. Njena osnova je bila Gardijska motorizirana brigada Saveznog sekretarijata za narodnu obranu s ojačanjima: 20. partizanskom brigadom iz Leskovca i snagama Teritorijalne obrane iz Srbije i Vojvodine, kao i lokalnim pobunjenicima. Operativnu grupu „Sjever“ činilo je Zapovjedništvo Novosadskog korpusa s dijelom ustrojbenih postrojbi i pridodanim ojačanjima. Mogu se identificirati dijelovi 12., 36., 51. i 453. mehanizirane brigade, 211. oklopna brigada i 80. motorizirana brigada. Potporu su davale: 16. mješovita artiljerijska brigada, 16. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada, 12. laki artiljerijski puk protuzračne obrane i 497. inženjerijski puk. Operativna grupa „Sjever“ je očito imala zadaću napada na sjeverni dio obrane Vukovara, Borovo Naselje, te djelovanje prema Osijeku. Za pretpostaviti je o angažiranju i dijela topništva 1. vojne oblasti. Samu operaciju je nadzirao zapovjednik 1. vojne oblasti (do rujna 1991. godine general-pukovnik Aleksandar Spirkovski, a potom general-potpukovnik Života Panić).

⁴ Hrvatski informativni centar (dalje HIC): Komanda 17. korpusa, DT. br. 11/1-93 od 14. 5. 1991., Komandi 158. mpoabr, Naredenje; „Prva prepreka ustaškoj agresiji“, *Vojska*, 22. 4. 1992., 20; „Jedinica bez izdajica“, *Narodna armija*, 16. 4. 1992., 19; „Odluka o pripajanju teritorijalne odbrane Srpske Oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srem oružanim snagama SFRJ“, *Službeni glasnik Srpske oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem*, br. 1, 19. 12. 1991., 20-21.

⁵ „Izdaja nam otvorila oči“, *Narodna armija*, 13. 7. 1991., 20-21; „Razlozi za zadovoljstvo“, *Narodna armija*, 7. 8. 1991., 4; „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 20.

⁶ „Kao nekad, pod razvijenom ratnom zastavom“, *Narodna armija*, 2. 11. 1991., 4; Aleksandar. S. JOVANOVIĆ, *Rat Srba i Hrvata 1991.*, Politika, (Beograd, 1994), 115-116.

Hrvatske snage: Poticanjem ustroja prvih postrojbi Narodne garde, početkom travnja 1991. područje općina Vukovar, Vinkovci i Županja trebalo je ustrojiti 10. brigadu Narodne garde, odnosno od lipnja iste godine 109. brigadu ZNG.⁷

Nakon događanja u Borovom Selu Vukovar je stavljen pod hrvatski nadzor. Pri Policijskoj upravi Vukovar ustrojena je jedna četa od 150 ljudi.⁸ Do ustroja pričuvne 124. (odnosno 204.) brigade Hrvatske vojske obrana grada Vukovara funkcionirala je na principu spontano organiziranog naoružanog naroda. Do 15. kolovoza 1991. zapovjednik obrane Vukovara bio je Tomislav Merčep, do 30. kolovoza Josip Gažo, od 31. kolovoza dopukovnik Mile Dedaković, a od 11. listopada kapetan Branko Borković.

S djelatnim sastavom ZNG stanje je nešto jasnije. U gradu je u kolovozu 1991. ustrojen 4. bataljun 3. „A“ brigade ZNG. Obrambene snage su u srpnju pojačane skupinom 1. „A“ brigade, koja je bila zastupljena i u Iloku. Na području Vinkovaca i Županje bio je glavni postroj 109. brigade ZNG organizirane na milicijskom principu, ili na podlozi strukture nekadašnje teritorijalne obrane. Brigada je mobilizirana krajem lipnja, a krajem rujna i listopada iz njenog je sastava izdvojeno ljudstvo iz Vukovara i Županje radi ustroja 124. i 131. brigade HV.

Vojno-teritorijalni ustroj na operativnoj razini potaknut je u srpnju ustrojem regionalnih zapovjedništava. Zapovjedništvo ZNG RH za istočnu Slavoniju od sredine srpnja je promijenilo nekoliko imena, da bi krajem rujna postalo Zapovjedništvo Hrvatske vojske Operativne zone Osijek ili Zapovjedništvo 1. operativne zone.⁹

S tom promjenom i preimenovanjem pričuvnog sastava Zbora narodne garde u Hrvatsku vojsku, potaknut je ustroj novog vala pričuvnih brigada. I Vukovar je određen za ustroj nove postrojbe. Zapovjedništvo Operativne zone Osijek je 25. rujna zapovijedilo ustroj 204. brigade HV u Vukovaru. Zapovijed je osim u Vukovar, poslana i u Zagreb na odobrenje Glavnom stožeru HV, koji ju je s promijenjenom numeracijom postrojbi poslao na odobrenje Ministarstvu obrane. Zapovijed je dan kasnije, 26. rujna 1991. i službeno potpisana od ministra obrane.¹⁰ Od tada počinje „dvostruki“ život Vukovarske brigade, 204. za grad i njene branitelje i 124. za okruženje i službene instance Hrvatske vojske.

⁷ *Ratni album 109. brigade HV Vinkovci*, Privlačica, (Vinkovci, 1992), 5.

⁸ SVA MORH, fond Glavnog stožera Hrvatske vojske (dalje SVA MORH/GS HV): Organizacija i formiranje brigada i bataljona Zbora narodne garde rezervnog sastava od 26. 6. 1991.

⁹ D. MARIJAN, 2001., 287.

¹⁰ GSHV: Zapovjedništvo oružanih snaga istočne Slavonije i Baranje (dalje ZOSISB), Str. pov. br. 113-1 od 25. 9. 1991., Zapovijed; GSHV: GS HV, Kl. 801-01/91-01/15, Ur. br. 5120-34-91-2 od 25. 9. 1991., Ministarstvu obrane RH, Zahtjev; GSHV: Ministarstvo obrane, Klasa: Str. pov. br. 801-01/91-01/07, Ur. br. 512-06-05-91-26 od 26. 9. 1991., GS HV, Zapovijed.

Po odsjecanju Vukovara od Vinkovaca, početkom listopada 1991. učinjen je pokušaj koordiniranja bojnih radnji na široj osnovi, za obranu Vukovara i spriječavanje prodora JNA prema Vinkovcima i Županji. Obrambene snage su početkom listopada pojačane borbenom tehnikom iz Varaždina. Za pokušaj deblokade Vukovara, iz Zagreba su sredinom listopada stigle četiri čete dragovoljaca, od kojih je kasnije ustrojen 83. samostalni zagrebački bataljun HV. Nakon neuspješnog pokušaja deblokade Vukovara, 13. listopada 1991. ustrojena je Operativna grupa Vukovar, Vinkovci, Županja pod zapovjedništvom dotadašnjeg zapovjednika obrane grada Vukovara, dopukovnika Mile Dedakovića - Jastreba. U sastav operativne grupe ulaze lokalne postrojbe Hrvatske vojske iz navedenih općina. Zapovjedništvo obrane Vukovara tada preuzima kapetan Branko Borković - Mladi Jastreb. Dopukovnik Dedaković je do 16. studenog zapovijedao operativnom grupom, kada je preuzima dopukovnik Vinko Vrbanac. Na taktičkoj razini promjene su bile na širem području operativne, ustrojem 131. brigade HV u Županji, te dovođenjem pojačanja iz Bjelovara 105. brigade HV u šire područje sela Nijemci, kao i pripadnika policije iz Varaždina.¹¹

Odnos snaga: Krajem srpnja 1991. u Vukovaru i Borovu Naselju hrvatske snage iz sastava 4. bataljuna 3. „A“ brigade ZNG, policijske snage MUP-a Vukovar i Varaždin, pripadnici Narodne zaštite brojali su oko 800 ljudi od čega 400 nenaoružanih. Postupnim pristizanjem oružja broj branitelja je narastao na oko 1.800 boraca. Snage na području Vinkovaca od oko 2.500 ljudi s početka rujna iz sastava 109. i 3. „A“ brigade narasle su ustrojem Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja na oko 5.000 ljudi. Terminologijom JNA Vukovar i njegovo uže područje branile su snage lake (partizanske) brigade, a zadaću deblokade imala je ojačana pješačka brigada kopnene vojske.

Napadač je početkom svibnja na širem području grada imao do tri mehanizirana bataljuna „A“ klasifikacije s oko 1.000 vojnika i oko 100 oklopnih borbenih vozila. Broj pobunjenika po srpskim selima vjerojatno je bio ekvivalenta jače partizanske brigade (oko 2.000 pripadnika). Početkom srpnja u širem području Vukovara bile su tri mehanizirane brigade ratnog ustroja, pa je broj angažiranih vojnika iznosio blizu 10.000 ljudi i oko 450 borbenih vozila. U drugoj polovini rujna na širem području grada koncentrirano je 11 brigada operativne vojske od čega 7 mehaniziranih i 2 oklopne. S obzirom na problem pričuve koja se otpuštala nakon 45 dana, teško je procijeniti stalno brojno stanje angažiranih vojnika. Držim prihvatljivom brojku od 30.000 vojnika stalnog sastava, oko 1.600 oklopnih borbenih vozila, 980 oruđa zemaljskog topništva, 350 protuzrakoplovnih topova sa 750 cijevi za djelovanje po zemaljskim ciljevima.¹²

¹¹ SVA MORH, fond Zapovjedništva Operativne zone Osijek (dalje ZOZO): ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-218 od 29. 11. 1991., Glavnom stožeru HV, Izvješće o realizaciji operativnih zadataka u obrani Vukovara.

Politička previranja na svjetskoj razini, raspad istočnoeuropskog socijalističkog bloka, praćen dugotrajnom političkom i gospodarskom krizom, doveo je u sjeverozapadnim dijelovima SFRJ do dotada nepojmljivih višestranačkih izbora. Na proljeće 1990. u Hrvatskoj je pobijedila Hrvatska demokratska zajednica. Vukovar je općina u kojoj je pobijedio reformirani Savez komunista Hrvatske - Stranka demokratskih promjena. Njeno se članstvo do kraja godine postupno osulo i dijelom prešlo u Srpsku demokratsku stranku i Savez komunista-Pokret za Jugoslaviju.¹³

Velikih sigurnosnih potresa, uslijed pobune srpske etničke zajednice u zapadnim dijelovima Hrvatske, na istoku nije bilo u toku 1990. Nova, 1991. godina počela je mnogo konkretnije. Proces stvaranja paradržave pobunjenih Srba nakon sjeverne Dalmacije i Like nastavljen je u istočnim dijelovima Hrvatske 7. siječnja 1991. osnivanjem Srpskog nacionalnog vijeća za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem.¹⁴ Vijeće je 26. veljače donijelo Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema s kojom se Srbi u navedenim područjima proglašavaju neodvojivim dijelom „suverenog srpskog naroda koji živi u Jugoslaviji“.¹⁵

Nacionalnu nesnošljivost održavali su i emisari Srpske radikalne stranke predvođeni Vojislavom Šešeljom na mitinzima održanim 9. ožujka 1991. u selima Bobota, Mirkovci, Trpinja, Borovo Selo i drugima.¹⁶ Srpsko nacionalno vijeće je nakon toga u Borovom Selu 31. ožujka donijelo odluku o prisajedinjenju Autonomne oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem Republici Srbiji, čija je Skupština odluku 2. travnja odbacila.¹⁷

U Borovo Selo su u travnju 1991. stigle prve pošiljke oružja, navodno iz arsenala srbijanske teritorijalne obrane, a u organizaciji milicije Socijalističke Republike Srbije. Uz oružje od sredine travnja u selo su stizale i manje skupine srbijanskih četnika pristalica i pripadnika Srpske radikalne stranke.¹⁸

¹² A. S. JOVANOVIĆ, 1994., 175, 178.

¹³ Josip ESTERAJHER, „Izbori u Vukovaru 1990. godine“, *Vukovar-vjekovni hrvatski grad na Dunavu*, Nakladna kuća „Dr. Feletar“ Koprivnica, (Zagreb, 1994), 406-408.

¹⁴ Časlav OČIĆ, „Hronika Srpske krajine“, *Republika Srpska Krajina*, SKD „Sava Mrkalj“, Topusko, SKD „Zora“ Knin, (Knin-Beograd, 1996), 417.

¹⁵ „Deklaracija o suverenoj autonomiji Srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema“, *Službeni glasnik Srpske oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem*, 19. 12. 1991., 1.

¹⁶ Mitinzi su pored navedenih održani još u tri sela na kojima po Šešeljevim tvrdnjama „Bukvalno, dižemo narod na ustanak“ i pozivaju „narod na otpor Tuđmanovu režimu“. „Veći sam nego ikada“, *Velika Srbija*, Novine Srpske radikalne stranke, maj 1994., 37.

¹⁷ Č. OČIĆ, 1996., 418-419.

¹⁸ „Veći sam nego ikada“, *Velika Srbija*, maj 1994., 37.

Početak oružanih sukoba na području istočne Slavonije bila je pogibija dvanaest pripadnika hrvatske policije u Borovu Selu 2. svibnja 1991.¹⁹ Po običaju već viđenom ranije u zapadnim dijelovima Hrvatske, intervenirala je JNA. Oklopnjaci 12. proleterske mehanizirane brigade pojavili su se na mjestu sukoba, razdvojivši kako je to Armija zvala, „sukobljene“ strane.²⁰

Sukob u Borovu Selu poslužio je za uvođenje novih snaga JNA iz Vojvodine na područje Vukovara i Vinkovaca, u pojas nadležnosti Tuzlanskog korpusa. Postupak je bio dogovoren početkom travnja u Beogradu na kolegiju saveznog sekretara za narodnu obranu, s namjerom ovlađivanja prostorom, uvođenjem manjih postrojbi JNA iz Srbije i Bosne i Hercegovine u Hrvatsku po scenariju uporabe oružanih snaga SFRJ u izvanrednim prilikama.²¹ Iz sastava Novosadskog korpusa na područje Vukovara uveden je 1. mehanizirani bataljun 453. mehanizirane brigade iz Srijemske Mitrovice a 2. mehanizirani bataljun 36. mehanizirane brigade iz Subotice na područje Vinkovaca.²²

Oružani sukob u Borovu Selu bio je znak masovne pobune i odmetanja sela naseljenih srpskim stanovništvom u vukovarskoj i vinkovačkoj općini. Sljedećih nekoliko tjedana uz dnevna i noćna puškaranja, postavljaju se eksplozivne naprave po privatnoj i društvenoj imovini, pojavljuju se i nestaju barikade na kojima civili vrše nadzor prometa. Sela oko Vukovara, Negoslavci, Bršadin, Pačetin, Trpinja, Bobota i Borovo Selo, naseljena srpskim stanovništvom od svibnja su pretvarana u oslone točke lokalnim pobunjenicima i JNA stvarajući kružnu osnovicu za buduće napade na grad.²³

Tenzije održavaju oklopno-mehanizirane i motorizirane ophodnje JNA kao sigurna brana srpskim pobunjenicima od pokušaja uspostave ustavnog poretka ovlaštenih tijela Republike Hrvatske.²⁴

Sukob u Sloveniji krajem lipnja izazvao je prvi veliki val mobilizacija postrojbi Zbora narodne garde, u sklopu kojeg su pozvane na mobilizaciju

¹⁹ D. MARIJAN, 2001., 283.

²⁰ „Gdje je vojska tu je i mir“, *Narodna armija*, 9. 5. 1991., 12-13.

²¹ Anton TUS, „Rat u Sloveniji i Hrvatskoj do Sarajevskog primirja“, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, Naklada Jesenski i Turk: Dani, (Zagreb-Sarajevo, 1999), 68-69.

²² HIC: Komanda 17. korpusa, DT. br. 11/1-93 od 14. 5. 1991., Komandi 158. mpoabr, Naredenje; Prva prepreka ustaškoj agresiji, *Vojska*, 22. 4. 1992., 20; „Jedinica bez izdajica“, *Narodna armija*, 16. 4. 1992., 19.

²³ SVA MORH/ fond Zapovjedništva Operativne zone Osijek (dalje ZOZO): Zapovjedništvo Operativne zone Osijek, Str. pov. br. 525-123-218 od 29. 11. 1991., GS HV, Izvješće.

²⁴ GSHV: Događaji vezani za Vukovar od 8. 5. 1991. godine, Načelniku GSHV. Riječ je o nedatiranoj kronologiji događanja oko Vukovara za razdoblje od 8. svibnja do 26. studenog 1991. Vjerojatno je rađena za izvješće o borbama za Vukovar.

pričuvne brigade ZNG-a u Slavoniji, pa tako i 109. brigada. Kao i ostale brigade u Hrvatskoj 109. brigada je bila opremljena isključivo lakim naoružanjem.²⁵

Privođenjem sukoba u Sloveniji kraju, značajno je porastao broj postrojbi JNA u Vojvodini, na granici Hrvatske i Srbije. U jutarnjim satima 3. srpnja počeo je razmještaj mehaniziranih postrojbi 1. vojne oblasti koje su po ratnom ustroju domobilizirane pričuvnicima krajem lipnja.²⁶ Vukovar i Vinkovci su pored relativno bliske 453. mehanizirane brigade iz Srijemske Mitrovice dobili još jednog neugodnog susjeda dolaskom 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade iz Beograda. Obje su brigade razmještene u širem području Šida. Most na Dunavu, između Iloka i Bačke Palanke posjela je postrojba vojne policije Novosadskog korpusa. Sjeverno od Vukovara, most na Dunavu kod Bogojeva zaposjela je 51. mehanizirana brigada iz Pančeva. U svom pojasu nadležnosti, širem području Osijek i Vukovara 12. proleterska mehanizirana brigada je uz utvrđivanje u vojarnama, intenzivirala kretanje u borbenim skupinama, zaposjevši prometnice na izlazima iz grada.²⁷

Nazočnost oklopništva JNA pokušali su 4. srpnja iskoristiti pobunjeni Srbi iz Borovog Sela napadom na Borovo Naselje koji je nakon višesatne borbe, i uz prve žrtve, uspješno odbijen.²⁸ Do pred kraj kolovoza bilo je još nekoliko sukoba oko Vukovara, kao i Vinkovaca.

Po zauzimanju Baranje, Novosadski korpus glavni napor djelovanja usmjerava prema Vukovaru. U širem području grada koncentrirani su dijelovi 1. proleterske gardijske, 36., 51. i 453. mehanizirane brigade. Nasuprot njima bile su snage obrane Vukovara, glavnina 4. bataljuna 3. „A“ brigade,

²⁵ Dan nakon mobilizacije 109. brigada ZNG je bila naoružana s 1886 jurišnih automatskih pušaka, 20 poluautomatskih pušaka, 10 ručnih bacača višekratne namjene i 10 njemačkih ručnih bacača „Ambrust“, kao i veći broj „privatnih karabina i lovačkih pušaka“. SVA MORH, fond 109. br HV: Zapovjedništvo 109. brigade ZNG, Str. pov. br. 04-8/1-91 od 29. 6. 1991., Zapovjedništvo ZNG, Izvješće; 109. br HV: Zapovjedništvo 109. br NG, Str. pov. br. 04-14/1-91 od 30. 6. 1991., Zapovjedništvo ZNG, Izvještaj.

²⁶ GS HV: Kratki zbirni izvještaj o djelovanju 2/3. 7. 1991.; GS HV: Zapovjedništvo 3. br ZNG, Str. pov. br. 01-25/1-91 od 3. 7. 1991., Operativnom dežurnom Ministarstva obrane, Dnevno izvješće; GS HV: Zapovjedništvo 106. br od 3. 7. 1991., Ministru obrane RH, Izvješće; GS HV: Zapovjedništvo 3. br ZNG od 4. 7. 1991., Operativnom dežurnom Ministarstva obrane, Dnevno izvješće.

²⁷ GS HV: Zapovjedništvo 106. brigade ZNG RH od 3. 7. 1991., Izvješće ministru obrane RH; GSHV: Zapovjedništvo 106. br ZNG, Str. pov. br. 1-41/91 od 29. 6. 1991., Zapovjedništvo ZNG RH, Izvješće; „Izdaja nam otvorila oči“, *Narodna armija*, 13. 7. 1991., 20-21; „Čuvari vojničke etike“, *Narodna armija*, 17. 7. 1991., 11; „Odbijen treći napad“, *Narodna armija*, 31. 7. 1991., 12-13; „Prvo ratno iskustvo“, *Narodna armija*, 31. 7. 1991., 12-13; „Razlozi za zadovoljstvo“, *Narodna armija*, 7. 8. 1991., 4; „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 20; „Trijumf sa malo gorčine“, *Vojska*, 16. 7. 1992., 18.

²⁸ GS HV: CO Vukovar od 4. 7. 1991., RCO Zagreb, Priopćenje; GSHV: Zbor narodne garde od 4. 7. 1991., Predsjedniku Republike Hrvatske, Priopćenje o vođenju borbe sa četnicima dana 4. srpnja 1991.

skupina pripadnika 1. „A“ brigade, pripadnici MUP-a Vukovar, postrojbe Narodne zaštite i dijelovi 109. brigade.²⁹ Obrana grada se temeljila „na kružnoj obrani užeg dijela grada po tzv. sektorima u kojima je zapovjedništvo povjeravano zapovjednicima sektora“.³⁰

Tijekom 24. kolovoza hrvatske snage su odgovarajući na napad oborile jedan zrakoplov Jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva iznad Borova Sela, a dan kasnije jedno oklopno vozilo JNA naišlo je na „miniranu barikadu u gradu“ nakon čega su njeni pripadnici iz vojarne u Vukovaru i postava u Borovu Sela zajedno s pripadnicima pobunjenih srpskih sastava iz okolnih sela krenuli „u napad na Borovo Naselje i grad Vukovar“ u kojem je napadač po procjeni branitelja ostao bez „nekoliko tenkova i transportera“.³¹ Bio je to početak nastojanja JNA da zauzme grad.

Sljedećeg dana JNA je ponovila zračno-kopnene napade na grad i Borovo Naselje. Po procjeni branitelja u tim je pokušajima JNA ostala bez 10 oklopnih vozila.³² Intenzivni sukobi bili su i 27. kolovoza, kada je po hrvatskim postavama iz okolnih srpskih naselja i postava JNA (Borovo Selo, Trpinja, Trpinjska cesta, Lipovača, ekonomija Orlovača, teritorij Vojvodine i s brodova Riječne ratne flote JNA na Dunavu) palo na šire područje grada oko 700 topničkih zrna. Branitelj je u mjeri kojoj je mogao odgovarao, procijenivši da je protivniku uništio pet oklopnih vozila kao i obje skele za prijevoz preko Dunava kod Borova Sela. Za vođenje daljnje borbe tražena je opskrba streljivom, a jedna pošiljka oružja stigla je 27. kolovoza i u toku dana je podijeljena postrojbama na području regije.³³ Preko 109. brigade

²⁹ ZOZO: ZZNG RH za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-14/1-91 od 1. 9. 1991., Zapovjedniku 109. br, Zapovijed; ZOZO: ZZNG RH za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-38/1-91 od 6. 9. 1991., Zapovjedništvu 109. br, Zapovijed; ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-218 od 29. 11. 1991., Glavnom stožeru HV, Izvješće.

³⁰ ZOZO: ZOZO, Str. pov. br. 525-123-218 od 29. 11. 1991., GS HV, Izvješće o realizaciji operativnih zadataka u obrani Vukovara.

³¹ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 25. 8. 1991. u 10.15 sati, Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 25. 8. 1991. u 12.15 sati, Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 25. 8. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće o događajima u Vukovaru; Napadi u oblandi laži, *Narodna armija*, 28. 8. 1991., 6; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, 25. 8. 1991. u 14.00 h, Zapovjedništvu ZNG, Izvješće.; GSHV: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, 25. 8. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće. U prilogu je izvješće iz Vukovara (Štab narodne obrane Vukovar, 25. 8. 1991. u 21 sat, Izvještaj).

³² ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 26. 8. 1991. u 09.00 s., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 26. 8. 1991. u 12.47 sati, Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; GSHV: CO Vukovar od 27. 8. 1991., Krizni štab Osijek.

³³ ZOZO: Razrez naoružanja i municije, dana 27. 8. 1991.; SVA MORH/GSHV: CO Vukovar od 27. 8. 1991., Krizni štab Osijek; Po procjeni Zapovjedništva ZNG RH za istočnu Slavoniju zaključno s 27. kolovozom JNA je u borbama oko Vukovara izgubila 31 tenk, 12 oklopnih prevoznjaka, 7 BOV-3, jedan SVLR 128 mm, 6 zrakoplova i zajedno s pobunjenicima oko 300 pripadnika. Branitelj je imao 8 poginulih od čega 5 u borbama. ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 28. 8. 1991. u 09.30 sati, Zapovjedništvu ZNG, Izvješće.

ZNG u toku 29. kolovoza obrana Vukovara je opskrbljena protuoklopnim sredstvima, a dan kasnije stiglo je i oružje za protuzračnu obranu što je podijeljeno 3. „A“ i 109. brigadi ZNG.³⁴

Pojačanja su dolazila i napadaču, čije su snage na području Borova Sela 27. kolovoza pojačane s mehaniziranim bataljunom 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade koji je stigao preko Iloka-Bačke Palanke i Dalja na Trpinjsku cestu radi nadzora područja između Borova Sela i Borova Naselja.³⁵ Potpora Ratnog zrakoplovstva kopnenim snagama JNA u području Borovo-Vukovar od kraja kolovoza postala je stalna.³⁶

Sukobi su nastavljeni do kraja kolovoza napadima na grad iz okolnih uporišta.³⁷ Primirje potpisano 30. kolovoza hrvatska strana je jednostrano poštivala, a iskorišteno je za sređivanje stanja i raspodjelu nešto oružja i oruđa koje je privatnim kanalima stiglo iz Slavenskog Broda, Vinkovaca i Zagreba. Po procjeni zapovjednika obrane Vukovara, grad je bio okružen snagama ojačane mehanizirane brigade, topništvom za potporu i pješastvom ekvivalenta pješackog bataljuna.³⁸

Primirje je završeno 2. rujna ponovnim napadom JNA na Vukovar iz Dalja i prestrojavanjem snaga na crti Orolik-Berak. Selo Berak je napadnuto a branitelji i stanovništvo su protjerani uz velike gubitke.³⁹ Oko zbrinjavanja pučanstva Berka angažiralo se 3. rujna i zapovjedništvo obrane Vukovara.⁴⁰ Dva dana kasnije, 5. rujna „bio je najžešći napad na grad Vukovar“ do tada.⁴¹

Zapovjedništvo ZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, u zapovijedi za obranu od 6. rujna dobro je procijenilo daljnje namjere JNA. Snage Tuzlanskog korpusa djelovanjem iz mirnodopskih lokacija u Osijeku,

³⁴ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 28. 8. 1991. u 23,40 sati, Zapovjedniku 109. br; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525/03-1-91 od 30. 8. 1991., Raspored sredstava; Dio naoružanja skinut je s željezničkih transporta JNA koji su išli iz Slovenije, ali nema potvrde koliko je završilo u Vukovaru. ZOZO: ZZNGISB, Ur. br. 525-07-1/91 od 30. 8. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-19/1-91 od 2. 9. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće.

³⁵ „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 20.

³⁶ „Armija ne napada već uzvraća“, *Narodna armija*, 28. 8. 1991., 6.

³⁷ GSHV: CO Vukovar od 28. 8. 1991., Krizni štab Osijek (za RCo ZGB); ZOZO: ZZNGISB, Str. pov. br. 525-08/1-91 od 31. 8. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Izvješće; „Širi se miris baruta“, *Narodna armija*, 31. 8. 1991., 10.

³⁸ GSHV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar, Str. pov. br. 1-2 od 1. 9. 1991., Zapovjedništvu ZNG RH, Redovno dnevno izvješće.

³⁹ GSHV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar, Str. pov. br. 1-3 od 2. 9. 1991., Zapovjedništvu ZNG RH, Redovno dnevno izvješće; GS HV: COB Vinkovci od 3. 9. 1991., Ministarstvu obrane RH, Izjave komandanta i člana Kriznog štaba MZ Berak.

⁴⁰ GSHV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar, Str. pov. br. 1-4 od 3. 9. 1991., ZZNG RH, Redovno dnevno izvješće.

⁴¹ GSHV: RH, Općina Vukovar, Povjerenik Vlade Republike Hrvatske, Kl. 814-01/91-01/01, Ur. br. 2196-01/91-6 od 5. 9. 1991., Vladi Republike Hrvatske, Izvješće.

Našicama, Đakovu, Vinkovcima i Vukovaru vezale su dio hrvatskih snaga za sebe. Na Vukovar je djelovala glavnina 51. mehanizirane brigade (pogrešno držana oklopnom), a Novosadski korpus je 453. mehaniziranom brigadom djelovao na pomoćnim pravcima Šid-Vinkovci i Šid -Vukovar, a 1. proleterska gardijska mehanizirana brigada razmještena u širem području Šid-Srijemska Mitrovica bila je pripravna da podrži djelovanje Novosadskog korpusa.

Zbor narodne garde u istočnoj Slavoniji imao je zadatak da u suradnji s policijom i Narodnom zaštitom organizira obranu i nanese napadaču „što veće gubitke u živoj sili i borbenoj tehnici“, te mu onemogući „brzo presjecanje i zauzimanje teritorije“. Zadaća snaga u Vukovaru bila je obrana grada u sukladnom djelovanju s 2. bataljunom 3. „A“ i 109. brigadom ZNG-a. Težište obrambenih napora stavljeno je na pravce: Borovo Selo-Vukovar i Negoslavci-Vukovar. Na pravcu Šid-Vinkovci jedan od glavnih napora djelovanja dobila je 3. „A“ brigada ZNG a 109. brigada dobila je pomoćnu zadaću na istom pravcu.⁴²

Pravac Šid-Vinkovci bio je osnovni pravac za djelovanje JNA prema unutrašnjosti, a nedvojbena znaci takvih nastojanja pojavili su se sredinom rujna. Naredbu predsjednika Predsjedništva SFRJ od 11. rujna za povlačenje u vojarnje, Armija je odbila, nakon čega je hrvatska strana blokirala njene vojarnje u Hrvatskoj.⁴³ Armija tada pokreće dugo pripremanu napadnu operaciju protiv Hrvatske, namjeravajući uz pomoć pobunjenih Srba potpuno poraziti Hrvatsku vojsku i izvući preostali dio svojih snaga iz Slovenije. Planirano je djelovanje na više operacijskih pravaca a najjače snage sastavljene od oklopno-mehaniziranih postrojbi 1. vojne oblasti koncentrirane su na istočnim granicama Hrvatske radi spajanja s Banjalučkim korpusom u zapadnoj Slavoniji, a potom zajednički prodor prema Zagrebu i Varaždinu.⁴⁴ Pristizanje snaga JNA jačine mehanizirane brigade na pravac Šid-Vinkovci hrvatska strana je uočila i držala pokušajem prodora prema Đakovu i Osijeku što je značilo odsjecanje ne samo Vukovara, nego i Vinkovaca. Zbog toga je zapovjednik Zapovjedništva ZNG za istočnu Slavoniju zapovijedio 109. brigadi ZNG postavljanje obrane na pravcima: Nijemci-Komletinci-Otok i Jankovci-Vinkovci-Mikanovci, te uporabu glavnih snaga u području Vinkovci-Marinci-Nuštar kako bi se spriječilo odsjecanje Vukovara.

⁴² ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 6. 9. 1991., Zapovjest Op. br. 1.; Zadaća Zapovjedništva ZNG nije bila laka. Pod svojim je zapovjedništvom imalo oko 8000 naoružanih vojnika, što je u odnosu na ustroj postrojbi bio postotak popune ljudstvom u prosjeku 70-80%, dok je stanje popune s naoružanjem bilo oko 55-60%. Najslabije se stajalo sa sredstvima za potporu, protuoklopnu borbu i protuzračnu obranu. GSHV: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-50-1/91 od 7. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće.

⁴³ GSHV: Ministarstvo obrane, Klasa: DT-801-03/91-01/01, Ur. br. 512-06-02-91-1 od 12. 9. 1991., Zapovjedništvima brigada i samostalnih bataljona ZNG, Zapovijed: „Neovlašćeno i samovoljno izdavanje naređenja“, *Narodna armija*, 14. 9. 1991., 6.

⁴⁴ Veljko KADIJEVIĆ, *Moje viđenje raspada*, Politika, (Beograd, 1993), 134-136.

Istodobno je od Zapovjedništva ZNG RH zatraženo odobrenje za ustroj novih brigada, jer postojeće snage nisu bile „adekvatne u odnosu na naraslu prijetnju od strane JA i srpsko-četničkih formacija“. Jedna brigada trebala je biti ustrojena u Vukovaru.⁴⁵

Stanje u Vukovaru tih je dana bilo vrlo teško. Grad i okolna uporišta bila su izložena napadima JNA bez velikih pomaka u obrambenoj crti.⁴⁶ Jake napade JNA je izvela 14. i 15. rujna uspjevši odsjeći Vukovar od Vinkovaca.⁴⁷ Zbog toga je značaj Bogdanovaca stalno rastao pa je Zapovjedništvo obrane grada Vukovara od Zapovjedništva ZNG RH tražilo ustrojavanje u selu jače postrojbe i topništva „radi koordiniranog proboja i učvršćenja linije Vukovar-Bogdanovci-Vinkovci“.⁴⁸ Nakon odsjecanja grada, hrvatske su ga snage 20. rujna deblokirale pravcem Nuštar-Marinci-Bogdanovci-Vukovar opskrblivši branitelje opremom i hranom.⁴⁹ Koridor koji je spajao Vukovar s Vinkovcima, povjeren je 25. rujna 2. bataljunu 3. „A“ brigade ZNG u „neposrednoj i tijesnoj suradnji sa snagama 109. brigade“.⁵⁰ Bataljun je 26. rujna pridodan 109. brigadi ZNG koja je nakon sporazumnog izvlačenja JNA iz vojarne u Vinkovcima⁵¹, dobila zadaću vođenja borbe u istočnom dijelu općina Vinkovci i Vukovara, posebno obrane na crti Nijemci-Ilača-Lovas.⁵² Za pojačanje koridora prema Vukovaru snage obrane su 28. rujna pojačane s bataljunom 122. brigade HV iz Đakova.⁵³

⁴⁵ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Str. pov. br. 525-71-1/91 od 17. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće.

⁴⁶ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-52-1/91 od 9. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-55/1-91 od 10. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće; GSHV: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-61/1-91 od 12. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće.

⁴⁷ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju, Str. pov. br. 525-65-1/91 od 14. 9. 1991., ZZNG RH, Redovno izvješće; GSHV: ZZNG za istočnu Slavoniju, Str. pov. br. 525-65-1/91 od 14. 9. 1991., ZZNG RH, Redovno izvješće.; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-65/1-91 od 15. 9. 1991., ZZNG RH, Izvješće.

⁴⁸ GSHV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar, Br. 1-18 od 17. 9. 1991., ZZNG RH, Redovno dnevno izvješće.

⁴⁹ ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-89-1/91 od 20. 9. 1991., ZZNG RH, Dnevno izvješće.

⁵⁰ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-107-1 od 24. 9. 1991., Zapovjedniku 3. brigade, Zapovijed.

⁵¹ Do 26. rujna 1991. hrvatske su snage zauzele većinu vojnih uporišta u Slavoniji, pri- nudivši posade na predaju. Izuzetak je bio Osijek čija se posada uspjela probiti iz okruženja, dok se je posada Vinkovaca 26. rujna dogovorno povukla iz vojarne. ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju od 18. 9. 1991., ZZNG RH, Dnevno izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-75-2/91 od 18. 9. 1991., ZZNG RH, Dopuna dnevnog izvješća; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-94-1/91 od 21. 9. 1991., ZZNG RH, Dnevno izvješće; ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Pov. br. 525-123-1 od 26. 9. 1991., GS HV, Dnevno izvješće.

⁵² ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-122-1 od 26. 9. 1991., Zapovjedništvu 109. br, Borbena zapovjed Op. br. 3.; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-1 od 26. 9. 1991., Glavnom stožeru HV, Dnevno izvješće.

⁵³ ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-122-2 od 27. 9. 1991., Zapovjedniku 202. br HV (2/107), Pripremna borbena zapovijed.

Nakon predaje Varaždinskog korpusa u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Hrvatska vojska je zarobila veću količinu naoružanja i borbene tehnike, od čega je dio proslijeđen i postrojbama u Operativnoj zoni Osijek.⁵⁴ Zahtjev Operativne zone Osijek od 30. rujna za ojačanje s haubičkim divizionom 152 mm i oklopno-mehaniziranim bataljunom, Glavni stožer HV je odmah odobrio, uputivši iz Varaždina 7 tenkova T-55A i 13 borbenih vozila pješastva BVP M-80 s posadama što je bio početak ustroja oklopnog bataljuna 109. brigade HV.⁵⁵ Od traženog haubičkog divizionara stigla je baterija od 5 haubica 152 mm s nepotpunom opremom.⁵⁶

Ustroj novih postrojbi na području istočne Slavonije počeo je 25. rujna iz dijelova postojećih brigada, osim snaga obrane Vukovara od kojih se do 1. listopada trebala ustrojiti pričuvna 124. brigada HV s izuzetkom postrojbi 3. „A“ brigade i MUP-a.⁵⁷ Obrana je pojačana 28. rujna sa 100 ljudi, od kojih je pola bilo bez oružja, pa su Zapovjedništvo Operativne zone i Glavni stožer HV zamoljeni da ne šalju ljude bez oružja, i da se sve učini da se „komunikacija Vukovar-Vinkovci pojača sa novim snagama i sredstvima kako bi spriječili presjecanje iste“.⁵⁸ Temeljem te zamolbe Glavni stožer HV je 29. rujna zapovijedio Zapovjedništvu Operativne zone Osijek da se iz sastava obrane Vinkovaca odvoji 50 ljudi za čuvanje i osiguranje prometnice Bogdanovci-Vukovar. Obrani Vukovara „pri osiguranju materijalnih sredstava“ dato je „apsolutno prvenstvo“.⁵⁹ U uvodnom dijelu borbene zapovijedi od 29. rujna Zapovjedništvo hrvatskih snaga za istočnu Slavoniju i Baranju predvidjelo je nove napade JNA s težištem na oklopništvu, topništvu i zrakoplovstvu s ciljem okruženja i odsjecanja Vukovara, Osijeka i Vinkovaca od ostalog

⁵⁴ ZOZO: ZZNG za istočnu Slavoniju i Baranju, Str. pov. br. 525-124-92 od 21. 10. 1991., GS HV, Zahtjev.

⁵⁵ ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-123-7/91 od 30. 9. 1991., GS HV, Dnevno izvješće; ZOZO: GS HV, Kl. Str. pov. 81/91-02/2, Ur. br. 5120-26-91-02 od 1. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek, Upućivanje borbene tehnike; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-124/19-91, (od 1. 10. 1991.), Zapovjedništvu 109. br, Prihvat borbene tehnike.

⁵⁶ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-9 od 1. 10. 1991., GS HV, Zahtjev za popunu sredstvima.

⁵⁷ GSHV: GS HV, Kl. 801-01/91-01/15, Ur. br. 5120-34-91-2 od 25. 9. 1991., Ministarstvu obrane RH, Zahtjev; GSHV: Ministarstvo obrane, Klasa: Str. pov. br. 801-01/91-01/07, Ur. br. 512-06-05-91-26 od 26. 9. 1991., GS HV, Zapovijed. Na području Nove Gradiške zapovjedeno je ustrojavanje 121. brigade, na području Đakova 122., na području Slavonske Požege 123. i na području Vukovara 124. brigade ZNG.; ZOZO: ZOS istočne Slavonije i Baranje, Str. pov. br. 113-1, 25. 9. 1991., Zap. obrane Vukovara, Zapovijed; To je jedini dokument koji sam pronašao s imenom 204. brigade HV u Vukovaru. U rasporedu postrojbi OZ Osijek od 1. listopada 1991. navodi se da je u toku ustroj 124. „R“ brigade HV u Vukovaru. Ostale postrojbe od broja 201. do 203. također su dobile brojeve od 121. do 123. ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-8 od 1. 10. 1991., GS HV.

⁵⁸ GSHV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar, Br. (nečitko) od 28. 9. 1991., ZZNG RH, Dnevno izvješće.

⁵⁹ GSHV: GS HV, Kl. 8/91-01/62, Ur. br. 5120-01-91-1 od 29. 9. 1991., 1. operativna zona, Zapovijed.

dijela Republike Hrvatske. Zadaća hrvatskih snaga bila je da se s raspoloživim snagama i po svaku cijenu onemoguće namjere napadača, što je na području Vinkovci-Vukovar bila glavna zadaća 109. brigade HV. Snage obrane Vukovara i dalje su trebale uporno braniti grad, pokušati zauzeti lokalnu vojarnu, te proširiti obranu grada na okolna sela i dominantne prirodne objekte. Zbog koncentracije jakih oklopno-mehaniziranih snaga JNA na širem području Vukovara i Vinkovaca Glavni stožer HV je 30. rujna zapovjedio Operativnoj zoni Osijek žurno upućivanje glavnine snaga iz Đakova, Valpova i Našica s težištem na protuoklopnim sredstvima i topničkoj potpori radi sprječavanja odsjecanja Vukovara i odbacivanja JNA prema istoku. Pravac Orolik-Negoslavci-Vukovar dobio je prioritet u protuoklopnom zapriječavanju dok su ostali pravci prema Vukovaru dodatno zapriječavani postavljanjem minskih polja.⁶⁰

Na drugoj strani, JNA je također pojačavala svoje redove. Pripremi izravnog djelovanja prethodio je operativni razvoj oklopništva JNA s osloncem na srpska sela u širem području Vukovara i Vinkovaca. Na taj je način postavljena osnova za djelovanje na pravcima Negoslavci-Sajmište, Borovo Selo-Borovo Naselje i Bršadin-Borovo Naselje.⁶¹ Vojarna JNA u gradu olakšavala je zadaću.⁶² Do sredine rujna na širem području Vukovara djelovala je 51. mehanizirana brigada s dijelovima 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade, 12., 36. i 453. mehanizirane brigade.⁶³ Od sredine rujna na pravcu Šid-Vinkovci počelo je uvođenje glavnine 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije a potom i pridodane 252. oklopne brigade iz Kraljeva. Mehanizirana divizija je pri dolasku imala velikih problema s dijelom pričuvnika iz Valjeva, koji su masovno napustili 2. proletersku gardijsku mehaniziranu brigadu iz Valjeva, što je omelo napadne planove.⁶⁴ Bio je to kraj prve faze borbi za Vukovar, koje su pokazale da je JNA za napredovanje u zapadni dio Hrvatske potreban mnogo veći napor od do tada uloženog.

„Operacija Vukovar“ počela je 30. rujna što je bio početak nove faze u nastojanjima JNA da zauzme Vukovar.⁶⁵ Osnovna zamisao JNA za zauzi-

⁶⁰ ZOZO: Zapovjedništvo HV za istočnu Slavoniju i Baranju, Str. pov. br. 525-122-5 od 29. 9. 1991., Zapovjedniku 3. br, Borbena zapovijed br. 4.; GSHV: GS HV, Kl. 8/91-01, Ur. br. 5120-51-91-1 od 30. 9. 1991., Operativnoj zoni Osijek; ZOZO: Glavni stožer Hrvatske vojske (dežurni operativni) od 30. 9. 1991., Operativnoj zoni Osijek.

⁶¹ A. TUS, 1991., 79.

⁶² „I dalje pod kišom granata“, *Narodna armija*, 18. 11. 1991., 11.

⁶³ „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 20-21; „Ti divni ljudi, mladi ratnici (2)“, *Narodna armija*, 25. 12. 1991., 12; „Rat-surova škola taktike“, *Narodna armija*, 19. 3. 1992., 24; „Trijumf sa malo gorčine“, *Vojska*, glasilo Vojske Jugoslavije, 16. 7. 1992., 18.

⁶⁴ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-2 od 27 9. 1991., GS HV, Dnevno izvješće; „Neugašen ratni fitilj“, *Narodna armija*, 28. 9. 1991., 6; „Svi začini valjevske kaše“, *Narodna armija*, 2. 10. 1991., 11; „Nema mira u Mirkovcima“, *Narodna armija*, 19. 10. 1991., 8; „Primer odanosti i hrabrosti“, *Narodna armija*, 2. 11. 1991., 13.

⁶⁵ „Ime koje se pamti po slobodi“, *Narodna armija*, 28. 11. 1991., 13.

manje Vukovara bila je „blokirati grad, a zatim energičnim dejstvima jurišnih odreda i grupa ovladati najznačajnijim delovima južno i severno od Vuke, posle čega pristupiti njegovom čišćenju i potpunom ovladavanju“. Do početka borbenih djelovanja za zauzimanje grada, Ratno zrakoplovstvo je pokušalo izolirati bojišnicu na širem prostoru, dok je Riječna ratna flotila nadzirala riječni promet na Dunavu. „Pored toga, bilo je planirano da u oslobođenju Vukovara jednovremeno počnu dejstva jedinica izvana i ubačenih diverzantskih grupa u samom gradu“. ⁶⁶ Uz postojeće snage u borbu je uvedena 211. oklopna brigada iz Niša i Gardijska motorizirana brigada iz Beograda. ⁶⁷ Za zauzimanje grada ustrojene su dvije operativne grupe „Sjever“ i „Jug“. Osnova za Operativnu grupu „Jug“ bila je Gardijska motorizirana brigada Saveznog sekretarijata za narodnu obranu, čiji je zapovjednik ujedno bio i zapovjednik operativne grupe. Operativnu grupu „Sjever“ činilo je Zapovjedništvo i dio postrojbi Novosadskog korpusa ojačanog dijelovima Kragujevačkog i Niškog korpusa. ⁶⁸

Zadaću odsjecanja Vukovara od Vinkovaca dobila je elitna postrojba JNA, 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija, ojačana 252. oklopnom brigadom i dobrovoljačkim skupinama. ⁶⁹ Usmjerena je na tri taktička pravca, Šid - Županja, Šid - Vinkovci i koridor Vinkovci - Vukovar što je i bio njen glavni napor. U toku 29. i 30. rujna 252. oklopna brigada se prikupila u području sela Srijemske Laze, Slakovci, Orolik i Berak gdje se pripremila za napad na prometnicu Vinkovci-Vukovar i njen vatreni nadzor. ⁷⁰ Već 1. listopada oklopna brigada je napadom na prometnicu Marinci-Bogdanovci-Vukovar, postigla velik uspjeh zauzimanjem Marinaca. ⁷¹ Padom Marinaca, JNA je uspostavila crtu pravcem Mirkovci-Marinci-Bršadin blokiravši tako „kukuruzni put“ pa je i selo Bogdanovci okruženo. ⁷² Zapovjednik Operativne zone Osijek u toku dana je poduzimao mjere da se postignuti uspjeh JNA obezvrijedi. Zadaću deblokade pravca Nuštar-Marinci-Bogdanovci-Vukovar dao je 109. brigadi HV ojačanoj 2. bataljunom 3. „A“ brigade ZNG, oklopno-mehaniziranom četom, samohodnom protuoklopnom topničkom bateri-

⁶⁶ „Dragocen doprinos ratnoj veštini“, *Narodna armija*, 30. 12. 1991., 18.

⁶⁷ D. MARIJAN, 2001., 297.

⁶⁸ MORH/Sektor M5: SSNO, Kabinet Saveznog sekretara, Br. 1023-2 od 21. 11. 1991., Pohvala načelnika Štaba Vrhovne komande; „Ime koje se pamti po slobodi“, *Narodna armija*, 28. 11. 1991., 13.

⁶⁹ ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-123-1 od 26. 9. 1991., GS HV, Dnevno izvješće; „Nema mira u Mirkovcima“, *Narodna armija*, 19. 10. 1991., 8; „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 21; „Ti divni ljudi, mladi ratnici (2)“, *Narodna armija*, 25. 12. 1991., 12.

⁷⁰ MORH/M5: Komanda 252. okbr od 29. 9. 1991., Komandi inžb, Zapovest za napad.

⁷¹ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-11/91 od 1. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće.

⁷² GS HV: Općina Vukovar, Povjerenik Vlade Republike Hrvatske u općini Vukovar, Kl. 810-03791-01/01, Ur. br. 2796-01-91-1 od 2. 10. 1991., Glavnom stožeru ZNG RH, Vojno-

jom i sredstvima potpore. S pravca Vukovara istovjetnu su zadaću imale snage obrane grada.⁷³ Uz zauzimanje Marinaca JNA je u toku 2. listopada snažno napala Vukovar što je obrana odbila uništivši napadaču, po svojoj procjeni „10 oklopnih vozila“. Veći uspjeh JNA je imala u popodnevnom napadu na selo Cerić kojeg je uspjela zauzeti.⁷⁴

Na drugoj strani Operativna zona Osijek je uz velike teškoće organizirala snage za protunapad i deblokadu Vukovara. Razlog neuspjeha, po mišljenju zapovjednika, bilo je otežano dovođenje snaga iz Slavonske Požege i sredstava potpore iz Varaždina. Očekivani oklopno-mehanizirani bataljun je zakasnio jedan dan stigavši u ranim jutarnjim satima 3. studenoga nepotpun u Đakovu, pa je pridodan 109. brigadi HV. Pripreme su otežale posade jer su „odbile da idu na frontu ističući da su prevarene“, pa su poduzimane mjere „da se četa osposobi za borbu“.⁷⁵

Teške borbe na prilazima Vinkovcima nastavljene su u toku 3. listopada. Uspjeh na području Vinkovaca bilo je zauzimanje sela Karadžićeva. Očekivana pojačanja, iako sa zakašnjenjem počela su stizati. Za razliku od ljudstva mnogo su veći problemi bili s borbenom tehnikom. Od 5 haubica 152 mm koje su bez vitalnih dijelova stigle 29. rujna u funkciju su dovedene 3, a 6 samohodnih protuoklopnih oruđa 90 mm pristiglih 2. listopada bilo je bez zatvarača. Oklopno-mehanizirana četa od 7 tenkova T-55 i 11 BVP M-80 iskrcana je „bez municije za protutenkovske i protupješađijske mitraljeze, bez raketa za BVP sa neobučenom posadom, koja je imala samo zadatak da preda tenkove nekoj novoj posadi i da se odmah vrati u Varaždin, što je većina njih i pokušala danas ostavivši tenkove u šumi u blizini Đakova“.⁷⁶

Usprkos nagomilanim problemima hrvatske snage su u jutro 4. listopada pokušale tenkovsko-pješački napad prema Marincima što je JNA zaustavila snažnom topničkom vatrom s područja Orolika, Negoslavaca i Mirkovaca. Pokušaj proboja nastavljen je i noću 4./5. listopada bez pomaka, kao i u toku dana s istim rezultatima. Snage za proboj bile su nedostatne, što zapovjedništvo Operativne zone Osijek nije znalo, jer je imalo netočan raspored snaga JNA u pojasu Vinkovci-Vukovar. Procjena je bila oko jedne mehanizirane

⁷³ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-6-122 od 1. 10. 1991., Zapovjedniku obrane Vukovara, Borbena zapovijed br. 7.; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-122-7/91 od 1. 10. 1991., Zapovjedniku 3. bat.-3. br HV, Borbena zapovijed, Op. br. 8.

⁷⁴ „Nema mira u Mirkovcima“, *Narodna armija*, 19. 10. 1991., 8; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-16 od 3. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće.

⁷⁵ ZOZO: GS HV, Kl. 81/91-02/02, Ur. br. 5120-26-91-2 od 2. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek, Obavjest; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-124-27 od 2. 10. 1991., Zapovjedniku 109. br HV, Prihvat oklopnih sredstava i posada; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-13 od 2. 10. 1991., GS HV, Dnevno izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-124-25/91 od 2. 10. 1991., 109. br HV Vinkovci, Zapovijed; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-13 od 3. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁷⁶ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-16 od 3. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće.

brigade, dok su na tom području bile dvije, i jedna nepotpuna oklopna brigada. Sa svoje strane obrana Vukovara je požurivala napore na probou upozoravajući da su u blokadi, bez vođe, struje, s hranom pri kraju i s oko 200 teških ranjenika u gradskoj bolnici.⁷⁷

Iako je 109. brigada HV za probou blokade 5. listopada ojačana baterijom haubica 155 mm iz Osijeka odnos snaga se nije povećao zbog samovoljnih odlazaka pojedinih postrojbi s bojišnice.⁷⁸ Bez obzira na njihovo udaljšavanje 109. brigada HV s postrojbama Narodne zaštite uz topničku potporu uspješla je u noći 5./6. listopada u potpunosti staviti Nuštar pod nadzor i nastaviti prema Marincima. Ponovna kriza morala kod pripadnika oklopno-mehanizirane čete, uslijed odbijanja polovice posada da nastave borbena djelovanja dovela je u pitanje nastavak probouja. Uz to je i JNA intenzivnim djelovanjem zrakoplovstva i topništva po hrvatskim snagama jasno pokazala da ne namjerava tako lako odstupiti s koridora.⁷⁹

U pregledu stanja na području Vukovara Glavni stožer HV je u dnevnom izvješću od 6. listopada upisao da hrvatske „snage imaju mrtvih i ranjenih te šalju potresno pismo iz Vukovara“.⁸⁰ Vukovarski ranjenici bili su tema na sastanku predstavnika Ministarstva obrane Republike Hrvatske i oružanih snaga SFRJ 8. listopada. Dogovorena je deblokada vojarni JNA i poduzimanje hitnih koraka „kako bi se organizirala dostava namirnica, hrane i lijekova civilnom stanovništvu u području Vukovara i Vinkovaca“.⁸¹ Oko transporta ranjenika iz Medicinskog centra Vukovar u organizaciji Crvenog križa angažirana je i sanitetska služba Operativne zone Osijek.⁸²

Do djelomičnog povlačenja JNA ipak je došlo na večer 7. listopada izvlačenjem tenkova M-84 s crte Zidine-Nuštar u pravcu sela Petrovci, pa put Marinci-Bogdanovci-Vukovar više nije bio pod izravnim nadzorom 252.

⁷⁷ 109. br HV: Zapovjedništvo 109. br ZNG, Str. pov. br. 04-246/1-91 od 4. 10. 1991., Ministarstvu obrane RH, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-17 od 4. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-18 od 4. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće; GS HV: Zapovjedništvo obrane općine Vukovar od 5. 10. 1991., Zapovjedništvu ZNG; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-20 od 5. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-21 od 5. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-122-11 od 5. 10. 1991., K-dtu AG-1, Naređenje artiljeriji 1. OZ HV za borbu br. 2.

⁷⁸ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-20 od 5. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-21 od 5. 10. 1991., GS HV, Dnevno operativno izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-122-11 od 5. 10. 1991., K-dtu AG-1, Naređenje artiljeriji 1. OZ HV za borbu br. 2.

⁷⁹ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-22 od 6. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-23 od 6. 10. 1991., GS HV, Pojave dezertirnja iz jedinica koje su u borbi; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-25 od 6. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-26 od 7. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁸⁰ GSHV: Operativni centar GSHV od 6/7. 10. 1991., Načleniku GSHV, Izvješće.

⁸¹ GSHV: Memorandum sporazuma od 8. 10. 1991.

⁸² ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-32/91 od 9. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

oklopne brigade. Zapovjedništvo Operativne zone Osijek ipak je ukazalo da postoji, doduše mala mogućnost ponovnog napada na Marince u toku 8. listopada. Novodovedeni bataljun 3. „A“ brigade ZNG je uz potporu tenkova dobio zadaću da u jutro 8. listopada nastavi „dejstva ka s. Marinci-Bogdanovci-Vukovar“.⁸³ Zadaću je trebao olakšati oslabljeni bataljun 107. brigade HV sa zadaćom vezivanja za sebe protivničkih snaga na pravcu Nuštar-Bršadin.⁸⁴ Očekivani pomak 8. listopada nije napravljen zbog slabosti tenkista, 109. brigade i bataljuna 3. „A“ brigade, pa je od strane zapovjednika Operativne zone Osijek na bojišnicu upućen između ostalih i načelnik stožera radi osobnog koordiniranja pothvatom.⁸⁵

Noć 8./9. listopada protekla je u pripremama za proboj za što je doveden još jedan bataljun 3. „A“ brigade ZNG. Napad je počeo u popodnevnim satima i usprkos očekivanjima zapovjednika Operativne zone Osijek deblokada Vukovara nije napravljena. Prvi razlog je bila slabost raznih hrvatskih postrojbi, kako 109. brigade HV, tako i pridodanih bataljuna 3. „A“ brigade ZNG-a, a ostatak snaga, četa dragovoljaca iz Varaždina, 35-40 pripadnika iz Rakitja, vod pripadnika HSP i 50 stanovnika Nuštra bilo je potpuno bez stege i neprimjerenog ponašanja. Drugi problem, po mišljenju zapovjednika Operativne zone Osijek, bio je način obrane 252. oklopne brigade JNA, koja je dvije otporne točke Henrikovce i prilaz Marincima zbog njihovih zemljopisnih značajki posjela tenkovima M-84 za čije je uklanjanje „bila potrebna visoko osposobljena“ postrojba oklopništva „kojom, za sada snage u rajonu Vinkovci-Vukovar, uz sva ojačanja ne raspolažu“.⁸⁶ Za ojačanje snaga na pravcu Vinkovci-Vukovar po nalogu Glavnog stožera HV upućena je u Đakovo baterija samohodnih haubica 122 mm iz Varaždina koja je stigla 10. listopada, kao i vod haubica 152 mm iz Osijeka.⁸⁷

Dok je pokušavan proboj Vukovar i Borovo Naselje su istog dana bili pod stalnom topničkom vatrom, a kasnije je JNA pokušala proboj na istočnom i južnom dijelu grada, što je obrana odbila.⁸⁸ Potpisano primirije HV je

⁸³ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-28/91 od 8. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-122-16 od 8. 10. 1991., Zapovjedniku 3. br HV, Borbena zapovijed Op. br. 16.

⁸⁴ ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-122-17/91 od 8. 10. 1991., Zapovjedniku 107. br HV, Borbena zapovijed Op. br. 17.

⁸⁵ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-29/91 od 8. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁸⁶ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-31 od 9. 10. 1991., GS HV, Izvješće; SVA/ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-32/91 od 9. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁸⁷ ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/94, Ur. br. 5120-02-91-1 od 9. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek, Zapovijed; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-31 od 9. 10. 1991., GS HV, Izvješće; Baterija je iz Varaždina stigla u Đakovo s 4 haubice 122 mm, dok se je jedna pokvarila, kao i zapovjedni oklopni prevoznjak. S oruđima je došla samo jedna posada, dok su ostale (21 vojnik) odbile odlazak u Slavoniju. GSHV: Zapovjedništvo 1. mbr, Pov. br. 01-52/8-1991 od 9. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁸⁸ GSHV: Depeša br. 511-15-10/3-4275/91., D.I. od 9. 10. 1991., Zapovjedništvu ZNG, Dopuna depeše.

poštivala, osim na području Vukovara čija je obrana odgovorila na jak napad JNA. Na ostalom dijelu područja Zapovjedništvo Operativne zone Osijek koristilo je primirje za sređivanje stanja na području Vinkovaca. Zapovjedništvo 109. brigade HV dobilo je isključivu zadaću pripreme i izvođenja „proboja ka Vukovaru, bez obzira na moguće gubitke u živoj sili i tehnici“, a u koordinaciji s Policijskom upravom i uhićenja svih onih „koji se neće boriti“.⁸⁹ Ponovni pokušaj proboja određen je za noć 10./11. listopada, a šanse su umanjene samovoljnim povlačenjem polučete 2. bataljuna 3. „A“ brigade ZNG s područja Zidina, što je iskoristilo pješništvo JNA za njegovo posjedanje. Zbog kršenja primirja zapovjednik 109. brigade HV prikupio je za proboj oko 250 ljudi i oslabljenu tenkovsku četvu u prvom postroju, i 3. bataljun 3. „A“ brigade bez jedne čete u drugom borbenom postroju. Zadaća 109. brigade bila je zauzimanje Marinaca, a 3. „A“ brigade osiguranje koridora na pravcu Nuštar-Marinci s obje strane puta, te onemogućavanje intervencije dijelova 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije JNA s pravca Cerić-ekonomija Henrikovci i sela Petrovci, Pačetin i Bršadin. Za pričuvu 109. brigade određena je ojačana četa 122. brigade HV u Nuštru, pripravna za uvođenje na pravcu Zidine-Marinci-Bogdanovci. Za drugi dio pričuve određena je ojačana četa 106. brigade HV koja je u Ivankovu trebala čekati zadaću zapovjednika 109. brigade HV. Najslabiji dio snaga za proboj i dalje je bila tenkowska četa koja je u toku 10. listopada trebala dobiti novog zapovjednika a dobrovoljačke posade su u toku dana tek trebale biti pronađene. Potporu je davalo 15 topničkih oruđa raznih kalibara /3 haubice 152 mm, 4 haubice 122 mm, 4 haubice 105 mm i 4 minobacača 120 mm/ koja su u prosjeku imala 1 borbeni komplet streljiva što je bila i posljednja pričuva. Po podacima Hrvatske vojske Marince je branio protivnik sastavljen od JNA i četnika jačine motoriziranog bataljuna ojačanog četom tenkova M-84, dok je Cerić branila tenkowska četa „ojačana četnicima“.⁹⁰

Tog su dana, 10. listopada, u Zagrebu ustrojene, opremljene i naoružane dvije čete dragovoljaca (oko 200 ljudi) s područja Slavonije za obranu Vukovara, koje su prijepodne 11. listopada trebale krenuti u Vinkovce, radi prihvata, pripreme za borbenu uporabu i uputa u Vukovar.⁹¹ Glavni stožer HV od Zapovjedništva Operativne zone Osijek tražio je nastavak energičnog djelovanja u svrhu deblokiranja prometnice Vinkovci-Vukovar, kao i poduzimanje mjera za realiziranje humanitarne pomoći pod nadzorom međunarodne misi-

⁸⁹ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-36 od 10. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Pov. br. 525-123-34/91 od 10. 10. 1991., Načelniku Policijske uprave Vinkovci.

⁹⁰ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-36 od 10. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-122-19/91 od 10. 10. 1991., Zapovjedniku 3. br HV, Borbena zapovijed Op. br. 19.; ZOZO: ZOSISiB, Pov. br. 525-124-50 od 10. 10. 1991., Zapovjedniku 109. br HV; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-122-20 od 10. 10. 1991., Zapovjedniku 122. br HV, Borbena zapovijed Op. br. 20.; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-122-21 od 10. 10. 1991., Zapovjedniku 106. br HV, Borbena zapovijed Op. br. 21.

⁹¹ ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/101, Ur. br. 5120-01-91-1 od 10. 10. 1991., Zapovjedništvu Operativne zone Osijek.

je.⁹² Konvoj je pred večer 10. listopada stigao iz Zagreba u Đakovo gdje je čekao priključivanje konvoja iz Osijeka, i suglasnost JNA za prolazak.⁹³ Nakon neuspjeha prolaza i novih uvjeta od strane JNA konvoj je vraćen u Đakovo odakle je u jutro 12. listopada trebao ponovno pokušati prolaz. Zbog toga su u Osijeku vođeni razgovori s misijom Europske zajednice.⁹⁴

Očekivano zauzimanje Marinaca i deblokada u noći 10./11. listopada nije uspjela zbog odbijanja dijela postrojbi da krenu u napad i nedolaska na vrijeme jedne postrojbe „što je narušilo borbeni poredak, i u takvim uvjetima nije se mogla izvršiti zapovjed“. U međuvremenu je u Ivankovo stigao i konvoj Crvenog križa a osiguran mu je put do Nuštra na putu za Vukovar.⁹⁵

Zbog neuspjeha deblokade Glavni stožer HV je 11. listopada zapovijedio odbacivanje srpskih snaga s puta Vinkovci-Vukovar, stvaranje uvjeta za pružanje pomoći braniteljima i stanovništvu Vukovara i izvlačenje oko 200 ranjenika. Za tu je zadaću Operativna zona Osijek ojačana bataljunom 1. „A“ brigade ZNG, 200 dragovoljaca iz Zagreba, specijalnom postrojbom ZNG i antiterorističkom postrojbom MUP-a iz Zagreba.⁹⁶ Uz te snage iz Zagreba su nakon trodnevne izobrazbe 13. listopada trebale biti poslone još dvije čete dragovoljaca, od oko 180 ljudi za obranu Vukovara.⁹⁷

Noću 11./12. listopada na području Vinkovaca nastavljena je koncentracija snaga za proboj prema Vukovaru. Zapovjednik Operativne zone Osijek je osobno došao na zapovjedno mjesto 109. brigade HV „radi rukovođenja akcijom proboja ka Vukovaru“. U toku dana na područje Vinkovaca stigle su sve predviđene postrojbe. Za razliku od noći, dan je za branitelje Vukovara bio znatno teži zbog djelovanja zrakoplovstva JNA po gradu. Konvoj s medicinskom pomoći ponovno nije prošao „jer je uvjetovanje terorista neprihvatljivo s obzirom na postignuti dogovor s okupatorskom vojskom“, pa se prolaz pokušavao dogovoriti za 13. listopada.⁹⁸

⁹² ZOZO: Glavni stožer HV, Kl. 8/91-01/100, Ur. br. 5120-01-91-1 od 10. 10. 1991., 1. OZ Osijek, Zapovjed.

⁹³ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-36 od 10. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁹⁴ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123/40-91 od 11. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/101, Ur. br. 5120-01-91-2 od 11. 10. 1991., Zapovjedništvu Operativne zone Osijek.

⁹⁵ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-38 od 11. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

⁹⁶ ZOZO: GS HV, Klasa: 8/91-01/105, Ur. br. 5120-01-91-1 od 11. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek, Zapovijed.

⁹⁷ ZOZO: GS HV, Klasa: 8/91-01/101, Ur. br. 5120-01-91-1 od 12. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek.

⁹⁸ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-42 od 12. 10. 1991., GS HV, Izvješće.; SVA MORH, fond Operativne grupe Vukovar (dalje OGV): Zapovjedništvo 1. OZ, Pov. br. 525-13/91 od 12. 10. 1991., Zapovjedništvu 3. br HV.

Plan proboja razrađen je 12. listopada, a pokušao je u jutro 13. sljedećeg dana u 5,30, a poslije topničke pripreme počeo je napad „pješadijskih i mehaniziranih snaga u pravcu s. Marinci i Cerić. Snage specijalne namjene MUP Zagreb ušle su u toku prijedpodneva u s. Marince, ali zbog nemogućnosti da ih se podrži jačim snagama morali su se povući. Pješadijske i motorizirane snage HV naišle su na veoma jak otpor agresora u rejonu Henrikovci-Zidine gdje su i zaustavljene u svom napredovanju“. Tijekom borbi topništvo je ojačano baterijom samohodnih haubica 122 mm koja je pridružena haubičkoj bateriji 152 mm u području Blata kraj Vinkovaca.⁹⁹ Napadna djelovanja zaustavljena su oko 13 sati po „zapovijedi GSHV ... da bi prošao konvoj pomoći za Vukovar“ čiji se „prolazak ... odužio, tako da je tek u kasnim večernjim satima u organizaciji JA sprovedne preko Petrovaca u vukovarsku vojarnu JA“. Zatišje je JNA iskoristila i za pojačanje svojih snaga tenkovima i pješastvom u Ceriću i Henrikovcima, što je smanjilo izgleda za uspješan nastavak operacije. Gubici hrvatskih snaga bili su vrlo veliki, 10 mrtvih, 44 ranjenih i 5 uništenih tenkova. Po mišljenju zapovjednika Operativne zone Osijek pored „uporne obrane agresora, relativnom malom uspjehu operacije pridonijelo je i to što su snage stavljene na raspolaganje ovom zapovjedništvu slabe kvalitete i u većim slučajevima bez iskustva (četa 106. br. iz Osijeka, 122. br. iz Đakova i 2 dobrovoljačke čete iz regiona Zagreba), isti je slučaj i sa 5. bataljunom 1. br. HV, koji je ovdje upućen sa svega 120 neiskusnih boraca“. Tako je novi dan čekao sa 778 ljudi, 17 topničkih oruđa raznih kalibara, 5 tenkova i 2 BVP, nasuprot znatno jačem protivniku.¹⁰⁰ U toku njega dio ljudstva je vraćen s bojišnice, a dio se samovoljno osuo s dijelom tehnike. Dolazak čete dragovoljaca donekle je ublažio odlazak pripadnika ZNG, a stigao je i vod pripadnika ZNG iz Sesveta koji su razmješteni u istočnom dijelu Vinkovaca.¹⁰¹

Neuspjeh je pretrpio i pokušaj izvlačenja ranjenika iz Vukovara. „Konvoj namjenjen za pomoć Vukovaru nakon niza maltretiranja napustio je Vukovarsku vojarnu te je u Vinkovce došao putem preko Petrovaca, Negoslavaca, Marinaca i Nuštra. Iz Vinkovaca se vratio u Đakovo neobavljena posla. Vukovar nije dobio pomoć kao što nije uspjelo niti izvlačenje 300

⁹⁹ OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-14/91 od 12. 10. 1991., Zapovjedniku 1-3/3. br HV, Dopuna borbene zapovjedi Op. br. 23/1.; OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-16/91 od 12. 10. 1991., Zapovjedniku 3/3. br HV, Dopuna borbene zapovjedi Op. br. 23/2.; ZOZO: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-123-101/91 od 13. 10. 1991., GS HV, Dnevno borbeno izvješće; OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-18/91 od 13. 10. 1991., Zapovjedniku 122. br HV.

¹⁰⁰ ZOZO: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-123-101/91, 13. 10. 1991., GS HV, Dnevno borbeno izvješće; „Primer odanosti i hrabrosti“, *Narodna armija*, 2. 11. 1991., 13.

¹⁰¹ OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-123-102/91 od 14. 10. 1991., GS HV, Dnevno borbeno izvješće; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-123-54 od 14. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/130, Ur. br. 5120-01/22-91-1 od 16. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek.

ranjenika iz bolnice. Evakuacija izmučenih civila također nije izvršena te i dalje ostaju bez nužnog snabdijevanja lijekovima, hranom i odjećom“. Po podacima vukovarske bolnice samo u toku 9. i 10. listopada ranjene su 62 osobe u gradu od čega 29 pripadnika HV, 26 civila i 7 pripadnika MUP-a.¹⁰²

Istodobno je 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija „pacifizirala“ sela naseljena hrvatskim stanovništvom u istočnim dijelima općina Vukovar i Vinkovci. Zapovjednik Divizije u intervjuu glasilu *Narodna armija* izjavio je da je njegova postrojba „Očistila i čvrsto drži prostor između Dunava i Bosuta, te da se u tom rejonu počinju da se formiraju i organi vlasti“. Vrhunac uspjeha bilo je etničko čišćenje Iloka za koje je 14. listopada 1991. u Šidu sačinjen i poseban „sporazum“.¹⁰³

Stanje u istočnoj Slavoniji bilo je tih dana „krajnje kritično“ o čemu je izvješten Glavni stožer HV. Zapovjedništvo Operativne zone Osijek cijenilo je da je iz Vinkovaca iseljeno oko 60% pučanstva, a iz Vukovara 75% te da je u tijeku raspad ustroja i djelovanja tijela državne uprave. Postojeće snage ZNG-a i HV-a iz sastava Operativne zone Osijek bile su gotovo u cijelosti vezane za obranu, bez operativne pričuve za manevar. Neuspjeh deblokade Vukovara bio je potvrda teškog stanja. Po mišljenju zapovjednika Operativne zone Osijek, samo za deblokadu Vukovara bile su potrebne snage ekvivalenta jedne do dvije brigade HV „potpuno organizirane, popunjene i sa borbenim iskustvom“, 1-2 protuoklopna divizionjuna, 1-2 divizionjuna protuzračnog topništva, 1-2 oklopno-mehanizirana bataljuna, 2 topnička divizionjuna za potporu kalibra 152 do 155 mm, inženjerijski bataljun, veća količina topničkog streljiva, bataljun Vojne policije „za uspostavu reda na teritoriji i u jedinicama HV“. Te snage nisu postojale u Slavoniji i tražene su iz zapadnog dijela Hrvatske i Zagreba.¹⁰⁴ Glavni stožer HV 16. listopada zapovjedio je Zapovjedništvu Operativne zone Osijeka da „težište borbenog djelovanja“ ima „na obrani grada Vukovara sa najvišim stupnjem odsutnosti, angažiranjem cjelokupnih snaga Hrvatske vojske, MUP-a, narodne zaštite i stanovništva na teritoriji općine Osijek, Vukovar, Vinkovci, Županja i Đakovo. A za izravnu obranu ustrojena je Operativna grupa „Vukovar, Vinkovci i Županja“ s pojasom nadležnosti u tim općinama.¹⁰⁵

Nakon 13. listopada djelovanje na koridoru Nuštar-Bogdanovci hrvatska strana je ograničila na topničku vatru u svrhu potpore snagama u Vukovaru. Najveća zapreka za nešto više i dalje su bila oklopna borbena vozila 252.

¹⁰² ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-123-54 od 14. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

¹⁰³ GS HV: Komanda 1. pgmd, Str.pov.br. 851-18 od 4. 10.1991., Komandi 252. okbr, Naređenje; GS HV: Sporazum od 14. 10. 1991. između predstavnika grada Iloka i Jugoslavenske narodne armije.; „Kao nekad, pod razvijenom ratnom zastavom“, *Narodna armija* od 2. 10. 1991., 4.; „Ti divni ljudi, mladi ratnici“, *Narodna armija*, 22. 12. 1991., 21.

¹⁰⁴ OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-107/91 od 15. 10. 1991., Predsjedniku Republike Hrvatske, Ocjena stanja na području Vinkovci, Županja i Vukovar.

¹⁰⁵ ZOZO: GS HV, Klasa: 8/91-01/128, Ur. br. 5120-01/22-91-1, 16. 10. 1991., Zapovjedništvu Operativne zone Osijek, Zapovijed.

oklopne brigade JNA u Henrikovcima, Marincima i Bršadinu, pa je njihovo uništenje pokušano s protuoklopnim skupinama 107. brigade HV. Snage na području Vinkovaca pojačane su pješačkim bataljunom, baterijom haubica 122 mm i baterijom protuoklopnih topova 100 mm 122. brigade HV. Uz sve te probleme Operativna zona Osijek ostala je bez streljiva za top-haubicu 152 mm, a pri kraju je bilo i streljivo za haubicu 122 mm.¹⁰⁶

Dok je 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija JNA prestrojavala snage, ojačavala ih i dodatno utvrđivala područje Cerić-ekonomija Henrikovci-Mirkovci-Negoslavci, Novosadski korpus je sredinom listopada nastavio s intenzivnim napadima na Vukovar i Borovo Naselje. Bili su to do tada najžešći napadi s kojima je JNA uspjela probiti crtu obrane na području Mitnice, južnom dijelu naselja Lužac, ulici Sajmište i Trpinjskoj cesti. „Probijanjem ovih obrambenih položaja“ napadaču je „preostalo samo još nekoliko stotina metara da sa pješadijom uđu sam centar grada i Borovo naselje te se stoga vode žestoke ulične borbe, koje mu to trenutno onemogućuju“.¹⁰⁷ Crtu obrane na Lušcu probila je 51. mehanizirana brigada JNA s tenkovskom četom i većim brojem pješaka s osnovnom zadaćom presjecanja komunikacije između Vukovara i Borova Naselja, što je branitelj spriječio, nakon što je uspješno premostio nastalu krizu, uspjevši uništiti navodno 4 tenka.¹⁰⁸

Nastojeći pomoći okruženom gradu Zapovjedništvo Operativne zone Osijek je od 16. listopada potaklo mjere za novi pokušaj deblokade Vukovara, snagama iz sastava 3. „A“ brigade ZNG, 106., 122. i 124. brigade HV, dragovoljcima s područja Zagreba, postrojbom Mjesne zajednice Nuštar i pripadnicima Policijskih uprava Vinkovci i Osijek.¹⁰⁹

Ponovljen je i pokušaj s izvlačenjem ranjenika iz okruženog grada. Konvoj sanitetskih vozila ponovno je krenuo u jutro 19. listopada 1991. u 6,30 pravcem Vinkovci-Nuštar-Marinci-Bogdanovci-Vukovar, da bi ga JNA

¹⁰⁶ OGV: Zapovjedništvo 1. OZ od 15. 10. 1991., 107. brigadi HV, Naređenje za borbu broj 101.; OGV: Zapovjedništvo 1. operativne zone, Str. pov. br. 525-105/91 od 16. 10. 1991., Zapovjedniku 122. brigade HV, Borbena zapovijed, Op. br. 24.; OGV: Zapovjedništvo 1. OZ Osijek od 17. 10. 1991., GS HV (načelniku artiljerije); OGV: Zapovjedništvo 1. OZ, Str. pov. br. 525-123/105/91 od 17. 10. 1991., Zapovjedniku 3. br HV, Zapovijed; ZOZO: Zapovjedništvo 122. brigade, Br. 2121-06-91-136 od 17. 10. 1991., 1. operativna zona Osijek, Dnevno izvješće.

¹⁰⁷ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-62 od 16. 10. 1991., GS HV, Izvješće; GS HV: Policijska uprava Vukovar, Depeša br. 511-15-10/3-4286/91. D.I. od 16. 10. 1991., MUP RH-Operativni štab, Napad vojnih jedinica na Vukovar i Borovo naselje; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-68 od 17. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

¹⁰⁸ ZOZO: Policijska uprava Vukovar, Depeša br. 511-15-10/3-4288/91. D.I. od 17. 10. 1991., Obavijest.

¹⁰⁹ OGV: Zapovjedništvo 1. OZ Osijek, Str. pov. br. 525-104/91 od 17. 10. 1991., Dopuna borbene zapovijedi, Op. br. 23/6.; OGV: Zapovjedništvo operativnih snaga Vukovara, Županje i Vinkovaca (dalje ZOGVVŽ) od 18. 10. 1991., Zapovjedniku 2/3. br HV, Borbeno naređenje; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-43/91 od 26. 10. 1991., Načelniku PU Osijek, O aktivnostima jedinice spec. namjene PU.

istog dana usmjerila „preko Petrovaca i Negoslavaca u Šid. Iz Šida se kretao u Lipovac gdje je stigao u 22,35 sati. Nakon prolaza kroz Županju stigao je u Mikanovce. Jedan dio je ostao u Mikanovcima dok je drugi produžio put Đakova i tamo stigao u 00,05 sati.“ Nakon višesatnog predaha dio ranjenika je prebačen u medicinske ustanove u unutrašnjosti zemlje. U Medicinskom centru u Vukovaru ostalo je 170 ranjenika i 70 bolesnika, trudnica i novorođenčadi, zbog kojih je ravnateljica centra tražila intervenciju Hrvatskog ureda pri međunarodnoj misiji za bezuvjetno i žurno „povlačenje JA iz područja općine Vukovar te povlačenje naoružanja s lijeve strane Dunava usmjerenog prema općini Vukovar“.¹¹⁰

Izvlačenjem konvoja po Vukovaru je ponovno otvorena vatra iz Bačke i Negoslavaca, na što su hrvatske snage odgovorile. U toku prijepodneva 21. listopada, pokušao je i tenkovsko-pješački napad na Vukovar s pravca Mitnice.¹¹¹

U ocjeni borbene situacije koju je Zapovjedništvo OZ Osijek uputilo 22. listopada 1991. Glavnom stožeru HV data je procjena protivnika. Snage na pravcu Šid-Tovarnik-Orolik-Petrovci-Marinci-Bršadin procijenjene su na oko 200 tenkova, 140 oklopnih prevoznjaka i većeg broja sredstava za potporu, a bile su iz sastava 1. pgmd i 252. oklopne brigade. Na području od Vukovara do Osijeka JNA je procijenjena na 12. mehaniziranu brigadu i 4. mehaniziranu brigadu Novosadskog korpusa, ukupno oko 150 tenkova i 80 oklopnih prevoznjaka sa sredstvima potpore.¹¹² U odnosu na stvarno stanje bila je to pogrešna procjena za oko 50%.

Crta obrane hrvatskih snaga 22. listopada pružala se pravcem: Koritna-Mrzović-Ivankovo-Jarmina-Vinkovci-Nuštar-Privlaka-Otok-Komletinci-Nijemci-Lipovac i branjena je od 109. brigade HV i dijelova 2. bataljuna 3. „A“ brigade ZNG. Bogdanovce, Vukovar i Borovo Naselje branila je 124. brigada HV, postrojba MUP-a i civilno stanovništvo koje je bilo u okruženju.¹¹³ U tijeku je bio ustroj novih pričuvnih brigada HV među kojima i 131. u Županji.¹¹⁴ Topničku potporu postrojbama pružala je raznolika skupina oruđa među kojima su bile: 4 haubice 105 mm s oko 1000 projektila, 3

¹¹⁰ ZOZO: GS HV, Kl. 804-01/91-03/68, Ur. br. 5120-02-91-50 od 18. 10. 1991., Zapovjedništvu OZ Osijek; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-77 od 20. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-78 od 20. 10. 1991., GS HV, Izvješće; GSHV: ZOGVVŽ, Pov. br. 525-122-23/91 od 21. 10. 1991., GS HV, Izvješće o konvoju; GSHV: Medicinski centar Vukovar od 20. 10. 1991., Hrvatskom Uredu pri međunarodnoj misiji (prijepis).

¹¹¹ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-78 od 20. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-82 od 21. 10. 1991., GS HV, Izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-22/91 od 21. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹¹² ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-84 od 22. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

¹¹³ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-84 od 22. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

¹¹⁴ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-82 od 21. 10. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-86 od 23. 10. 1991., GS HV, Izvješće.

ispravne haubice s oko 100 projektila, 2 ispravna minobacača 120 mm, dva gorska topa 76 mm i 5 protuoklopnih istog kalibra, 2 ispravne haubice 152 mm bez nišanskih sprava i posada (do tada su posade bile iz sastava OZ Osijek), 5 protuoklopnih topova 100 mm, 8 netrzajnih topova 82 mm. Za uporabu je pripremano 7 samohodnih topova 90 mm. Dodijeljenih je bilo 5 samohodnih haubica 122 mm od kojih je jedna bila neispravna, baterija haubica 122 mm u ulozi bataljonske vatrene skupine za postrojbu 122. brigade HV iz Đakova. U pojasu nadležnosti bila su još 4 višecijevna lansera raketa 128 mm, haubica 155 mm, 6 gorskih topova, 15 minobacača 120 mm, 10 minobacača 82 mm i haubica 105 mm, dok broj minobacača 60 mm na uporabi pri MUP-u nije bio poznat.¹¹⁵

Nakon razdoblja borbenih djelovanja slabijeg intenziteta 23. listopada je usprkos potpisanom primirju, za branitelje Vukovara ponovno bio težak dan, u kojem je grad bio pod neprekidnom vatrom, a nije pošteđena ni bolnica koja je pogođena s oko 40 raketa, od čega je zapaljena i prijetila je „opasnost da ranjenici izgore“.¹¹⁶

Za opskrbu okruženog grada od 24. listopada 1991. angažiran je samostalni zrakoplovni vod Osijek koji je noćnim letovima desantirao nužan materijal.¹¹⁷ Uz opskrbu stanovništva i branitelja Vukovara, najveći problem hrvatskim snagama je bio manjak streljiva za dalekometno topništvo koje je s distance pomagalo okruženim braniteljima. S obzirom na embargo na naoružanje koje je uvela međunarodna zajednica nedostatak streljiva je često dovodio branitelje u vrlo težak položaj. Glavni stožer HV je 27. listopada obavijestio sve podređene da je stanje topničkog streljiva kritično, i da u skladištima za pojedina oruđa nema ni jedne granate, odnosno mine. Očekivano

¹¹⁵ SVA MORH, fond 109. brigade HV: Zapovjedništvo 109. br HV, Str. pov. br. 04-358-01/91 od 23. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ Osijek, Stanje artiljerijskog oružja u zoni Vinkovci; Od traženih 6 ispravnih samohodnih haubica 122 mm i 6000 projektila za njih koliko je od Glavnog stožera HV, tražio zapovjednik Operativne grupe Vukovar, Vinkovci i Županja za „učinkovito vođenje borbenih djelovanja“, Glavni stožer je mogao odvojiti samo 100 projektila, od 300 koliko ih je imao. Samohodne haubice koje su tražene bile su u borbenim djelovanjima u području Novske i nije ih se moglo izvući. A haubica 155 mm, od kojih je jedna bila tražena nije mogla biti dostavljena jer je svih 9 koliko ih je bilo na Borongaju bilo neispravno i za njih se nije imalo streljiva. OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-36/91 od 24. 10. 1991., GS HV (Načelniku topništva); OGV: GS HV, Kl. Pov. br. 803-05/91-01/135, Ur. br. 5120-25-91-1 od 25. 10. 1991., OG Vukovar, Vinkovci i Županja.

¹¹⁶ GSHV: Općina Vinkovci, Centar obavještavanja, Br. 08-3160/1-91 od 23. 10. 1991., Izvješće; ZOZO: ZOSISiB, Str. pov. br. 525-123-86 od 23. 10. 1991., GS HV, Izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-34/91 od 23. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹¹⁷ OGV: GS HV, Kl. Pov. br. 8/91-01/107, Ur. br. 5120-51/22-91-3 od 24. 10. 1991., OG Vukovar, Vinkovci i Županja, Borbena zapovijed; Za opskrbu Vukovara planiran je i helikopter Mi-8 koji je greškom oborila Hrvatska vojska 4. studenoga odmah nakon polijetanja s aerodroma Lučko na letu prema Đakovu s čijeg je uzletišta trebao „izvršiti dva do tri leta za Vukovar u cilju prevoženja korisnog tereta za branioce Vukovara“. GSHV: GSHV, Kl. 833-05/91-04/02, Ur. br. 5120-51/22-91-1 od 7. 11. 1991., Izvješće o udesu helikoptera HT-40.

je da će se stanje poboljšati predajom pojedinih skladišta JNA u Hrvatskoj.¹¹⁸ Negativan odgovor na traženje streljiva povukao je dosta neobičan, ali za to vrijeme razumljiv potez zapovjednika Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja, koji je od kriznih štabova Slavonski Brod, Slavonska Požega, Našice, Donji Miholjac, Podravska Slatina, Daruvar, Bjelovar, Virovitica, Valpovo, Mali Lošinj, Kutina, Ivanić Grad, Samobor i Velika Gorica zatražio streljivo za sve tipove topničkog, protuoklopnog i protuzračnog topništva s kojim je bio naoružan. Traženo je i oružje od puške do topa. Dan kasnije molba je ponovljena i dostavljena svim kriznim štabovima u Republici Hrvatskoj i imala je određenih uspjeha.¹¹⁹

U selo Tordince JNA je s pravca Velike Mlake uspjela ući 25. listopada nakon što je obrana uspjela izbaciti iz borbenog stroja navodno 6 tenkova, nakon čega je ostala bez protuoklopnih sredstava, a snage 109. brigade HV intervenirale su presporo i neučinkovito pa je napadač oko 18 sati stavio selo pod svoj nadzor.¹²⁰ Pokušaj vraćanja sela u noći 25./26. listopada nije uspio zbog simboličnog odziva za protunapad planiranih pripadnika specijalne policije iz Osijeka. U napadu je poginulo 7 a ranjeno je 11 hrvatskih vojnika.¹²¹

U ranim jutarnjim satima 28. listopada JNA je topnički napala selo Lipovac u županjskoj općini, što je značilo otvaranje novog kriznog žarišta na području Operativne zone, odnosno Operativne grupe.¹²² Djelovanje zra-

¹¹⁸ Nedostajalo je streljivo za minobacač 120 mm, haubice 122, 155 i 203 mm, top-haubicu 152 mm, te rakete 128 mm (piše netočno 120 mm). ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/167, Ur. br. 5120-25-91 od 27. 10. 1991., Zapovjedništva operativne zone, Naređenje po artiljeriji.

¹¹⁹ Većina kriznih štabova se odazvala zamolbi stavljajući na raspolaganje što je mogla, od simboličnih do značajnih količina. Zapovjedništvo 56. samostalnog „R“ bataljuna ZNG Kutina stavilo je na raspolaganje 200 granata 100 mm, 51 granatu za netrzajni top 82 mm, 190 mina za MB 82 mm, 96 mina za minobacač 60 mm i 60 granata za top 76 mm. OGV: Zapovjedništvo 56. samost. rez. bataljuna ZNG Kutina, Br. 104/91 od 27. 10. 1991., Zapovjedništvu OG Vukovar, Vinkovci i Županja; Zapovjedništvo 126. brigade na raspolaganje je stavilo 100 mina 82 mm i 100 granata 76 mm. OGV: Zapovjedništvo 126. br ZNG, Br. 24/91-2 od 30. 10. 1991., Zapovjedništvu OG Vukovar, Vinkovci i Županja; OGV: ZOG Vukovar, Vinkovci i Županja, Str. pov. br. 525-122-50/91 od 28. 10. 1991., Kriznim štabovima; Zapovjedništvo Zadarskog sektora na raspolaganje je stavilo: 100 granata za tenk T-55, 50 granata za haubicu 122 mm, 20 raketa za VBR 128 mm, 120 granata 76 mm, 50 mina 60 mm, 60 mina 82 mm, 60 mina 120 mm, kao i jedan protuoklopni top 76 mm, 1 netrzajni top i 12 granata za njega. OGV: Zapovjedništvo Zadarskog sektora, Kl. 8/91-1/06, Ur. br. 512-04-91-1 od 29. 10. 1991., Zapovjedništvu OG Vukovar, Vinkovci i Županja, Ponuda-MTS. Sredstva su stigala 5. studenog u sličnom broju. OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-112/91 od 5. 11. 1991., Sektor ZNG Zadar, Potvrda o prijemu robe; Općina Đurđevac je odgovorila potvrdno i zatražila slanje kamiona za preuzimanje streljiva. OGV: Skupština Općine Đurđevac od 29. 10. 1991., Zapovjedništvo OG Vukovar, Vinkovci i Županja.

¹²⁰ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-39/91 od 26. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Vanredno izvješće.

¹²¹ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-93 od 26. 10. 1991., GSHV, Izvješće.

¹²² ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-98 od 27. 10. 1991., GSHV, Izvješće.

koplovstva u toku 28. listopada bilo je intenzivno, pretežno s većih visina pa hrvatska protuzračna obrana nije mogla učinkovito djelovati po njima. U Vinkovcima je pogođena vojarna koja se zapalila.¹²³

Od 29. listopada ponovno je pojačano vatreno djelovanje JNA po Vukovaru i Vinkovcima. Jak tenkovsko-pješački napad izveden je na Bogdanovce iz pravca Marinaca, Petrovaca i Vukovara u koje je JNA uspjela ući, ali je uspješno izbačena iz 10 kuća koje je zauzela.¹²⁴ Za podizanje morala JNA i TO, na prijelazu iz listopada u studeni osobno se angažirao i načelnik Generalštaba JNA Blagoje Adžić, nakon čijeg je posjeta vojarni u Vukovaru, vojni reporter napisao da je njegov posjet „vukovarskoj kasarni, koja je neprekidno pod udarom minobacačke vatre i među borcima u prvoj borbenoj liniji, veliko ... priznanje i ohrabrenje za sve borce i jedinice naše armije“.¹²⁵

Na kraju listopada i početku studenoga hrvatske snage na bojišnici djelovale su uglavnom diverzantskim skupinama u bližem zaleđu protivnika, čije je djelovanje pretežito bilo na topničkim udarima iz daljine. Na poziv iz Vukovara topnički je tučeno područje grada iz kojeg je JNA djelovala, naselje Petrova Gora, Sajmište, križanje Trpinjske ceste i Lipovačkog puta, kao i po Vučedolu. Radnim i za rat sposobnim građanima od 18 do 55 godina starosti osim u iznimnim slučajevima (smrt i teška bolest) zabranjeno je napuštanje područja Operativne grupe. Zbog uočene koncentracije jačih snaga JNA na pravcima Ilača-Nijemci, Ilinci-Apševci i Morović-Lipovac, kao i južno od rijeke Save nasuprot Županji, Zapovjedništvo Operativne grupe je tražilo pojačanje jačine bataljuna i uput čete policajaca iz Varaždina.¹²⁶ Par dana kasnije, 2. studenoga Glavni stožer HV je iz sastava Operativne zone Zagreb uputio u sastav Operativne grupe Vukovar, Vinkovci Županja protuoklopnu bitnicu koja je bila angažirana u blokiranju vojarne JNA u Jastrebarskom.¹²⁷

Napad na Cerić izveden 2. studenog nije uspio, a bio je u svrhu poboljšanja taktičkog stanja Operativne grupe Vukovar, Vinkovci i Županja.¹²⁸ Zrakoplovstvo JNA odgovorilo je bombardiranjem područja između Cerića i

¹²³ ZOZO: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-109 od 28. 10. 1991., GSHV, Izvješće.

¹²⁴ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-55/91 od 29. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće;

¹²⁵ „Priznanja hrabrima“, *Narodna armija*, 6. 11. 1991., 5.

¹²⁶ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-64/91 od 30. 10. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-65/91 od 30. 10. 1991., Kriznom štabu Općine Vinkovci, Zapovjed; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-69/91 od 31. 10. 1991., Ministarstvu unutarnjih poslova RH; OGV: (Pomoćnik načelnika štaba), Pov. br. 525-122-1071/91 od 31. 10. 1991., Zapovjedniku OG Vukovar, Vinkovci i Županja, Dnevno izvješće.

¹²⁷ SVA MORH, fond Zapovjedništva Operativne zone Zagreb: GS HV, Kl. 8/91-01/201, Ur. br. 5120-25-91 od 2. 11. 1991., Zapovjedništvu OZ Zagreb, Zapovjed.

¹²⁸ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-98/91 od 3. 11. 1991., Zaključci analize o provedenoj akciji.

Vinkovaca. Napad na Cerić nije imao učinka na Vukovar koji je nakon jake topničke pripreme napadnut oklopništvom i pješastvom, što je branitelj odbio. Napadnuti su i Bogdanovci čija je obrana također odbila napad. Snagama tenkovske čete i pješastva Vukovar je presječen na dva dijela. U dnevnom izvješću zapovjednik Operativne grupe je između ostalog naglasio da u „potpunosti shvaćamo i opravdavamo zahtjeve OZ, Glavnog stožera GS i Vrhovnog zapovjednika HV da se ide u ofanzivno djelovanje sa kojima bi glavni cilj bio deblokada Vukovara, ali to u ovakovoj konstelaciji snaga ... to jednostavno nije izvedivo. Pored tih nedostataka uglavnom materijalne prirode još uvijek se susrećemo s izraženim defatističkim stavom i neimanjem želje da se oružanom borbom riješi pitanje hrvatske države“.¹²⁹ Nova pojačanja u ljudstvu od 4. do 8. studenog, iz sastava 3. „A“ brigade ZNG i policajcima iz Donjeg Miholjca, Osijeka i Našica koji su željeli pomoći Vukovaru neznatno su promijenili odnos snaga, jer je bataljun 122. brigade HV povučen u Đakovo.¹³⁰

O teškom stanju obrane Vukovara govori dramatična poruka od 6. studenog upućena iz grada Glavnom stožeru HV da se grad nalazi u „izrazito teškom položaju“, i ukoliko streljivo većeg kalibra ne bude dostavljeno „u Vukovaru će u toku noći početi borbe prsa u prsa, te će 13-15.000 života pasti u ruke neprijatelju“.¹³¹ Većinu traženog streljiva Glavni stožer HV je poslao u toku 6. studenog.¹³² Dio pošiljke, oko 200 granata 130 mm je stigao, ali je bio kratkog dometa, s kojima je ipak pružena pomoć okruženom Vukovaru djelovanjem po protivničkim snagama na Trpinjskoj cesti i području Lušca. Pored konstantnih problema oko Vukovara, ponovno pojačavanje postrojbi JNA na području Bosanskog Šamca opet je ukazalo na mogućnost nasilnog prijelaza rijeke Save, što je i očekivano u sljedeća tri dana na području Brezovo Polje i Rajevo Selo, pa su poduzete mjere za sprječavanje iznenađenja, posebno na području sela Lipovac, Apševci i Nijemci što je stavljeno u obvezu 109. i 131. brigadi HV.¹³³ Očekujući napad JNA radi presijecanja prometnice Vinkovci-Đakovo, isplaniran je i izveden 9. studenog napad na Karadžićevo, radi zauzimanja i utvrđivanja za obranu. Napad je povjeren četi

¹²⁹ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-90/91 od 2. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹³⁰ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-119/91 od 5. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-125/91 od 6. 11. 1991., Zapovjedniku 109. br HV; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-130/91 od 6. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-162/91 od 8. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹³¹ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-126/91 od 6. 11. 1991., GS RH i MORH.

¹³² OGV: ZOSISIB, Str. pov. br. 525-123-141 od 6. 11. 1991., Zapovjedniku OGVVŽ, Informacija iz GS HV.

¹³³ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-128/91 od 6. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-130/91 od 6. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-132/91 od 6. 11. 1991., Zapovjedniku 109. br HV, Borbena zapovjed Op. br. 4.; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-137/91 od 7. 11. 1991., Zapovjedniku 131. br HV.

policije za specijalne djelovanja PU Varaždin i vodu 1. bataljuna 109. brigade HV iz Ivankova. Usprkos iznimnom naporu specijalne postrojbe Varaždin, napad nije uspio.¹³⁴

Intenzivno djelovanje JNA bilo je i 7. studenog s naglaskom na zrakoplovstvu nad cijelim područjem OG, koje je raketiralo, bombardiralo i mitraljiralo područje Nuštra, Vinkovaca, Ivankova, Mikanovaca, Cerne i Spačve. Osnovni problem branitelja i dalje je bio nedostatak projektila kalibra 122, 130, 152 i 155 mm, a tražena su i sredstva veze za poboljšanje protuzračne obrane.¹³⁵

Djelovanje zrakoplovstva JNA smanjeno je 8. studenog, za razliku od kopnene vojske čiji napadi na Vukovar, Komletince, Nijemce i Jarminu nisu slabili na intenzitetu. O stanju u Vukovaru govorio je i podatak da je topništvo Operativne grupe tuklo protivnika u „samom gradu Vukovaru“, po naseljima Boško Buha, Cvjetnom Naselju i Lušcu.¹³⁶

Napad JNA 10. studenoga s pravca Lušca, s ciljem zauzimanja nadvožnjaka prema centru Vukovara, radi spajanja s postrojbama koje su napadale duž Trpinjske ceste, bio je uvod u završne borbe za grad. Za vrijeme napada na Vukovar izveden je i napad na selo Bogdanovce koji su tijekom dana zauzeti, nakon što su tjednima odolijevali napadima oklopnih brigada JNA.¹³⁷

Pritisak na okruženi grad ponovno je stavio u prvi plan potrebu proboja i deblokade. Plan je izrađen 11. studenog 1991. godine. Namjera je bila proboj pravcem Nuštar-Marinci-Bogdanovci-Vukovar, osiguranje stvorenog koridora, deblokada Vukovara i Borova Naselja, pojačanje snaga obrane

¹³⁴ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-165/91 od 8. 11. 1991., Borbena zapovjed Op. br. 5.; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-173 od 9. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-1046/91 od 10. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće; OGV: Specijalna jedinica PU Varaždin, Zapovjedniku OG Vukovar-Vinkovci- Županja od 11. 11. 1991., Izvješće.

¹³⁵ OGV: ZOGVVŽ od 6. 11. 1991., GS HV (Načelnik veze); OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-147/91 od 7. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹³⁶ I onako problematična potpora dodatno je oslabila eksplozijom samohodne haubice 122 mm prilikom otvaranja vatre i pogibijom dva člana posade, zbog čega su sve samohodne haubice „upućene u radionicu na pregled, a posade poslone na odmor“. Topništvo je tog dana imalo 64 granate za 5 haubica 152 mm, 105 granata 130 mm za dva topa od čega samo 5 s jakim punjenjem, 200 granata za 4 haubice 105 mm, 180 granata od kojih 40 s upaljačima za privremeno neuporabljive samohodne haubice 122 mm, 400 projektila za 7 MB 120 mm (rukom dopisano 616), 250 mina za 5 MB 82 mm (rukom dopisano 2270), 280 granata za 7 samohodnih oruđa 90 mm (rukom dopisano 364), 150 granata 100 mm (dopisano bez upaljača), 15 granata za 6 netrzajnih topova 76 mm, 120 granata za 6 protuoklopnih topova 76 mm, kao i 80 granata 155 mm bez topova. Za 9 haubica sovjetske proizvodnje 152 mm nije bilo ni granata ni posluga, kao ni za 4 haubice 122 mm (dopisano rukom 124). OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-162/91 od 8. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹³⁷ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-1046/91 od 10. 11. 1991., Zapovjedništvu 1.

grada, te redovna opskrba i evakuiranje povrijeđenih i bolesnih. Za napad su u prvom i drugom postroju određena tri bataljuna i mehanizirana četa 3. „A“ brigade ZNG, tenkovska četa 109. brigade HV, i kao pričuva bataljun 132. brigade HV. Za pojačanje snaga u gradu, nakon deblokade predviđena je 105. brigada HV iz Bjelovara koja je tek trebala stići na područje Operativne grupe.¹³⁸

Zamisao proboja pretrpjela je neuspjeh jer je bila u raskoraku sa stanjem na terenu. Napad na protivnika učvršćenog na crti Cerić-Henrikovci-Marinci i po dubini Bogdanovci, počeo je u večernjim satima 12. studenoga 1991. Slabost angažiranih snaga, od koje se neke nisu ni pojavile na bojišnici, a neke samovoljno udaljile osudio je pokušaj u početku na neuspjeh, pa je od zamisli uspješno pomicanje „snaga iz Nuštra prema s. Marinci pod vrlo teškim uvjetima djelovanja neprijatelja sa zemlje i iz zraka“. Za nastavak napada nije bilo snaga jer raspoloživo ljudstvo nije bilo dovoljno za proboj, s time da se „105. br. HV nije“ ni „javila, a i pored nje potrebna je najmanje još jedna brigada“.¹³⁹ Značajnijih promjena nije bilo 14. studenog, zauzeta su područja Zidina i Svete Ane s kojih je ciljano po protivničkim postavima u području Henrikovaca. Na području Vukovara JNA je uspješno presjeći prometnicu između Borova Naselja i Vukovara.¹⁴⁰

Dugo očekivana 105. brigada HV iz Bjelovara počela je pristizati kasno na večer 14. studenog kada je od zapovjednika 1. OZ dobila zapovijed za razmještaj u području sela Strizivojna, Vrpolje, Čajkovci, Stari Perkovci, Budrovci i Piškorevci. Logističku potporu brigada je trebala dobiti od 122. brigade HV iz Đakova.¹⁴¹

Dok se Zapovjedništvo Operativne grupe bavilo pokušajima proboja prema Vukovaru JNA nije mirovala. Proleterska gardijska mehanizirana divizija je s 3. proleterskom gardijskom mehaniziranom brigadom iznenadnim napadom uz jaku topničku i zrakoplovnu potporu 15. studenog potisnula snage lokalne 131. brigade HV koje su u neredu odstupile i zauzela sela Lipovce, Apševce i Podgrađe. Zbog prodora mehaniziranih snaga JNA pripadnici 131. brigade HV srušili su most na rijeci Savi kod Gunje, zbog

¹³⁸ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-188 od 11. 11. 1991., Borbena zapovjed Op. br. 6.

¹³⁹ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-201/91 od 13. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹⁴⁰ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-208/91 od 14. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

¹⁴¹ OGV: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-201/91 od 14. 11. 1991., Zapovjedniku 105. br. HV, Razmještaj brigade; Postrojba je stigla bez 1. bataljuna, zapovjednika i zamjenika zapovjednika brigade. OGV: ZOG Vukovar, Vinkovci i Županja, Str. pov. br. 525-122-244/91 od 16. 11. 1991., Zapovjedništvu 1. OZ, Dnevno izvješće.

mogućnosti napada na područje Gunje iz Bosne.¹⁴² Uspjeh postignut 15. studenog JNA je kapitalizirala napadom dan kasnije, kada je ponovno uz potporu zrakoplovstva uspjela zauzeti selo Nijemce.¹⁴³ Novo primirje između Hrvatske vojske i oružanih snaga SFRJ koje je stupilo na snagu 16. studenog u 18 sati malo je toga promijenilo u djelovanju JNA. Za HV je bilo iznimno važno pa je u zapovijedi Glavnog stožera naglašeno da se prekid vatre mora „strogo poštovati na cijelom području Republike Hrvatske, a osobito kod Vukovara i Dubrovnika“.¹⁴⁴ Dok je hrvatska strana iza 18 sati prestala s vatrom, JNA nije smanjila „žestinu svojih napada“ na području Operativne zone, težišno na Vukovaru, čija je obrana bila na rubu ljudskih i materijalnih snaga. S prvim satima 17. studenog zapovjednik Operativne grupe je iz Vukovara primio dramatičnu poruku od zapovjednika Vukovara da je ostao bez ljudi i streljiva, s rastrojenom obranom koja je bila na kraju snaga.¹⁴⁵

Vlada Republike Hrvatske nakon sjednice održane 17. studenog 1991. priopćila je da JNA i nakon sporazuma o prekidu vatre nastavlja napade s „ciljem osvajanja Vukovara“ i da su ugroženi životi 15.000 civila od čega 3.500 djece, 2.000 mlađih od sedam godina.¹⁴⁶

Noću 17. studenog Vukovar su napustili „branioci Vukovara na čelu s Mladim Jastrebo“, o čemu je u jutro 17. studenog povjerenik Vlade Republike Hrvatske za Vukovar izvijestio Zapovjedništvo Operativne grupe. Vladin povjerenik je ostao u gradu s ravnateljicom Medicinskog centra, tražeći da „vlada RH, u ime 15.000 života pogne glavu i pristane da na za danas ... zakazane pregovore pošalje i svog predstavnika, kao i predstavnike Evropske misije“. On je u organizaciji JNA u toku dana trebao otići na pregovore s političkim vodstvom pobunjenih istočnoslavonskih Srba.¹⁴⁷ Na osnovi prijedloga povjerenika Vlade RH u Vukovaru GS HV je 17. studenog dao svoj stav. Predaja nije dolazila u obzir, kako JNA a još manje „tzv. civilnim vlastima krajine istočne Slavonije“. Zapovjedništvo OG je trebalo nastaviti s ojačanjem obrane Vukovara, onemogućavanjem priljeva svježih snaga JNA i nastavljanjem s ubacivanjem „naših snaga ka Vukovaru“ koji je trebao dobiti novog zapovjednika obrane. Dogradnja obrane Vinkovaca i Županje

¹⁴² ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-170 od 16. 11. 1991., GS HV, Izvješće; ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-171 od 16. 11. 1991., GS HV.

¹⁴³ ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-175 od 17. 11. 1991., GS HV, Izvješće; Beskrajna vera u komandanta Antonića, *Narodna armija*, 4. 12. 1991., 24.

¹⁴⁴ ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/265, Ur. br. 5120-01-91-1 od 16. 11. 1991., Zapovjed. Naredba zapovjednika OZ Osijek dopisana je na desnom gornjem kutu zapovijedi Glavnog stožera HV.

¹⁴⁵ ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-173/91 od 16. 11. 1991., GS HV, Izvješće; OGV: Ml. J (Mladi Jastreb), Gospodinu Vrbancu, Vukovar od 17. 11. 1991., u 00,30.

¹⁴⁶ GS HV: Priopćenje Vlade Republike Hrvatske od 17. 11. 1991.

¹⁴⁷ GSHV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-245 od 17. 11. 1991., GSHV, Odlazak i posljednje grupe branilaca Vukovara.

isto je trebala biti intenzivno nastavljena i oko nje se morao angažirati MUP i krizni štabovi, a pojačanje je trebalo doći iz Zagreba u kojem je u toku dana 101. brigada HV određena za pomoć.¹⁴⁸ Brigadu je u toku 18. studenog trebalo domobilizirati i do 16 sati 19. studenog dovesti u područje Našica, gdje ulazi u sastav Operativne zone Osijek.¹⁴⁹

Nakon odlaska zapovjednika obrane, u Vukovaru su i dalje vođene borbe, a tko ih je vodio nije bilo poznato zapovjedništvima Hrvatske vojske iz Vinkovaca i Osijeka. Na večer je ta spoznaja bila nešto konkretnija, ali i dalje nepotpuna i neprovjerena i po njoj su još vođene borbe u centru grada.¹⁵⁰ Skupine pripadnika obrane Vukovara koje su uspjele proći kroz protivnički raspored nastavile su s dolaskom noću 17. i 18. studenog. Vukovar je zauzet 18. studenog 1991. a dan kasnije, 19. studenog, zauzeto je i Borovo Naselje što je bio kraj organizirane obrane grada.¹⁵¹ Za njegovo zauzimanje JNA je angažirala 11 brigada operativne vojske, od čega sedam mehaniziranih i dvije oklopne, uz postrojbe teritorijalne obrane Srbije i pobunjenih hrvatskih Srba.¹⁵²

U tromjesečnom razdoblju napada na Vukovar poginulo je oko 1850 branitelja, oko 1600 civila od čega 86 djece. Ranjeno je 2500 osoba od čega su 570 ostali trajni invalidi. Bez jednog ili oba roditelja ostalo je 858 djece.¹⁵³ Po procjeni Glavnog stožera HV napadač je u borbama za Vukovar izgubio nekoliko tisuća vojnika i oko 600 oklopnih vozila.¹⁵⁴

¹⁴⁸ OGV: GS HV, Kl. 8/91-01/91-268, Ur. br. 5120-01/22-91-1 od 17. 11. 1991., Zapovjedniku OG Vinkovci.

¹⁴⁹ ZOZO: GS HV, Kl. 8/91-01/272, Ur. br. 5120-21-91-1 od 18. 11. 1991., Operativnoj zoni Osijek, Zapovijed.

¹⁵⁰ ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-177 od 17. 11. 1991., GS HV; ZOZO: ZOZ Osijek, Str. pov. br. 525-123-177 od 17. 11. 1991., GS HV, Izvješće.

¹⁵¹ OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-256/91 od 19. 11. 1991., GS HV, O stanju u Vukovaru; OGV: ZOGVVŽ, Str. pov. br. 525-122-270/91 od 20. 11. 1991., GS HV, Dnevno izvješće.

¹⁵² U borbama je sudjelovala 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija sa svoje tri mehanizirane brigade, 12., 36., 51. i 453. mehanizirana brigada, Gardijska motorizirana brigada, 80. motorizirana brigada, 211. i 252. oklopna brigada. Pored njih sudjelovala je i 20. partizanska brigada, 16. mješovita artiljerijska brigada, 63. padobranska brigada, postrojbe srbijanske TO iz Sremske Mitrovice, Kragujevca, dobrovoljačke postrojbe iz Beograda, Novog Sada, Rume, Indije, Sombora, Smedereva i Smederevske Palanke, i Rogatice. Od lokalnih pobunjenih Srba sudjelovale su skupine iz Negoslavaca i Vukovara. Izravnu topničku potporu, kao i i prevoz ljudstva davali su brodovi Riječne ratne flotile. A. S. JOVANOVIĆ, 1994., 175; „Srušen mit o Mitnici“, *Narodna armija*, 2. 10. 1991., 22; „Zadaci se sustižu“, *Narodna armija*, 28. 11. 1991., 29; „Udahnuti život gradu“, *Narodna armija* 7. 12. 1991., 21; „Doprinos TO Negoslavci u oslobađanju Vukovaru“, *Narodna armija*, 7. 12. 1991., 26; „Predanost obuci“, *Vojska*, 18. 3. 1993., 21; „Sačuvali srpsku zemlju“, *Srpska vojska*, 15. 7. 1993., 13.

¹⁵³ *Dimenzije zločina počinjenih u Vukovaru 1991. godine*, Poglavarstvo grada Vukovara: Nakladni zavod Globus, (Zagreb, 1995), 7.

¹⁵⁴ A. TUS, 1999., 85.

U moru nedoumica, neslaganja, osporavanja, tvrdnji, i istina, nedvojbeno je samo da se Hrvatskoj 1991. godine u i oko Vukovara dogodila bitka. Vukovar je bitka, i to jedino nije sporno u različitim pogledima na njegovu sudbinu. Pojam bitka, ovdje tretiramo ne samo u povijesnom, već i u operativno-strategijskom smislu jer je izravno utjecala na tijek rata i opći ishod u 1991. godini.

Borbe za i oko Vukovara na ovom stupnju spoznaje imaju nekoliko jasnih razdoblja. Od svibnja 1991. do 25. kolovoza 1991. razdoblje je zauzimanja pozicija. Tijekom tog razdoblja JNA je osloncem na pobunjena srpska naselja postupno napravila kružnu osnovicu za budući napad na grad. U tom se postupku naziru elementi bojnih djelovanja postavljenih sredinom 80-ih godina od tadašnjeg saveznog sekretara za narodnu obranu admirala flote Branka Mamule. U vojnoj strategiji OS SFRJ obrana grada je imala strategijski značaj, te je čvrsto vezana za njegovo operativno stanje na užem i širem području. U prilaženju Vukovaru JNA je očito krenula s tog stajališta. Nepovoljan položaj grada na samoj republičkoj granici, veliki postotak Srba u gradu i okolnim selima, te posada JNA u gradu, teorijski su svodili uspješnost obrane Vukovara na nisku razinu. U svibnju je ta razina dodatno umanjena dovođenjem manjih oklopno-mehaniziranih skupina u uže, i šire područje grada. Početkom srpnja tri dovedene mehanizirane brigade na šire područje grada sugerirale su brzo rješavanje Vukovara u srpsku korist.

U tom odnosu snaga napad oklopnih i mehaniziranih snaga na grad 25. kolovoza radi njegovog zauzimanja činio se relativno lakom zadaćom. To je početak drugog razdoblja borbi za grad, pokušaj zauzimanja s osloncem na rijeku Dunav, vojarnu u gradu i srpska sela u užem području. Kako do uspjeha JNA nije došla ni nakon mjesec dana borbi, pokrenuta je Operacija Vukovar u kojoj su angažirana dva mehanizirana korpusa. Operacija je imala dvije zadaće, potpuno okruženje grada od šireg područja za što je uporabljeno i ratno zrakoplovstvo i težišnu zadaću, zauzimanje okruženog grada. Za prvu zadaću angažirana je ojačana mehanizirana divizija ekvivalenta korpusa koja je brzo presjekla prometnicu Vukovar-Vinkovci i potom se zaplela u dugotrajnu borbu s hrvatskim snagama na području Vinkovaca i Županje, koje su je u cjelosti vezale za sebe. Drugom dijelu snaga, dvjema operativnim grupama trebalo je mjesec i pol dana za zauzimanje grada. Nakon pada Vukovara te snage nisu bile sposobne nastaviti na zapad sukladno planovima Štaba Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ.

Hrvatske snage u bici za Vukovar mogu se promatrati, sukladno doktrinarnim promišljanjima JNA, na tri razine, taktičkoj, operativnoj i strategijskoj. Dugotrajna obrana Vukovara s vojnog gledišta teško je razumljiva i shvatljiva. Zemljopisni položaj, nepovoljan nacionalni sastav stanovništva u njemu i užem području uz respektivne snage JNA nije mu teorijski davao veliku nadu za otpor. No, to se dogodilo i obrana grada je fenomen rijedak u svjetskim razmjerima, a ne samo na nacionalnoj razini. Od trenutka kad je odsječen Vukovar je postao briga okruženja, operativne razine u Osijeku i

Vinkovcima i strategijske u Zagrebu. Oficirski kadar bivše JNA primljen u vojsku koja je nastajala pokazao se nesposobnim shvatiti značajke hrvatske oružane sile u nastajanju. Od sredine rujna stavljat će, prvo Zagreb Osijeku, a potom Osijek Vinkovcima i Vukovaru, zahtjeve koji su bili nekoliko godina ispred vremena. Hrvatska oružana sila u nastajanju predstavljala je mješavinu Narodne zaštite, milicije, Teritorijalne obrane i JNA, najbliže marksističkom poimanju naoružanog naroda. Slabo naoružane, a kasnije nedorasle ratnoj tehnici koja je dijelom stigla iz unutrašnjosti zemlje, hrvatske snage su pokazale mnogo veću sposobnost u obrani nego u napadima, što je od 1. listopada bilo ključ za spas Vukovara. Te snage, uz sve želje, nisu bile kvalitativno i kvantitativno sposobne probiti se kroz područje koje su nadzirali dijelovi najmanje četiriju mehaniziranih i dviju oklopnih brigada JNA. Već činjenica da Hrvatska vojska i nije znala da pred sobom ima toliku tehničku silu baca jasnu sliku zašto je Vukovar morao umrijeti da bi Hrvatska živjela.

Kratice

- AG-1 - artiljerijska (topnička) grupa 1
- CO - Centar za obavještavanje
- GS HV - Glavni stožer Hrvatske vojske
- GŠ OS SFRJ - Generalštab Oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
- HIC - Hrvatski informativni centar
- inžb - inženjerijski bataljun
- JNA - Jugoslavenska narodna armija
- mpoabr - mješovita protuoklopna topnička brigada (mješovita protuoklopna artiljerijska brigada)
- NG - Narodna garda
- OG - Operativna grupa
- OGV - Operativna grupa „Vukovar“
- okbr - oklopna brigada
- OZ - Operativna zona
- pgmd - proleterska gardijska mehanizirana divizija
- PU - Policijska uprava
- PVO - Protuzračna obrana (Protivvazdušna odbrana)
- RCO - Republički centar za obavještavanje
- RRF - Riječna ratna flotila
- RV i PVO - Ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana (Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana)
- SAO - Srpska autonomna oblast
- SFRJ - Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
- SSNO - Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
- SUP - Sekretarijat unutarnjih poslova
- TO - Teritorijalna obrana

ZOGVVŽ - Zapovjedništvo Operativne grupe Vukovar, Vinkovci i Županja
ZOSISiB- Zapovjedništvo obrambenih snaga istočne Slavonije i Baranje
ZOZ - Zapovjedništvo Operativne zone
ZZNG RH - Zapovjedništvo Zbora narodne garde Republike Hrvatske

Summary

THE BATTLE OF VUKOVAR, 1991

This paper concerns the fighting around Vukovar in 1991. The focus is on the events around the city, that is on the endeavours of the Croatian forces to defend a city located on the very border between Croatia and Serbia and from 1 October to the fall of Vukovar the unavailing attempts to relieve it. The approach of the paper was determined by the quantity of original material available; for the units and establishments in the general area of the city, this is relatively copious, unlike that for the actual defence of the city of Vukovar. It is similar with the material of the assailants that is unavailable, and the account is principally of the military actions of the armed forces of the Republic of Croatia. The Battle of Vukovar was the most important military event not only of 1991, but in the whole of the Homeland War. In spite of the fall of the city, its defence had a direct effect on the course of the war and the overall outcome of it in 1991. In the period from May to the end of August 1991, the JNA, with the backing of the insurgent Serb population, gradually built up a circular base for the future attack upon the city. In the procedure, the lines of military doctrine laid down or signed in the mid-eighties can be discerned. In the military strategy of the armed forces of the SFRY the defence of the city had a strategic importance and was closely related to its operational situation in the immediate and broader area. In its approach to Vukovar, the JNA obviously set out from this stance. The vulnerable position of the city at the very border between the republics, the large percentage of ethnic Serbs in the city and in the surrounding countryside and the JNA garrison in the town theoretically reduced the chances of successfully defending Vukovar to a very low level. In May this level was additionally reduced by the deployment of small armoured and mechanised groups in the immediate and wider areas of the town. At the beginning of July, three mechanised brigades were brought into the general area of the city, suggesting a rapid solution of the Vukovar problem in favour of the Serbian side. From the end of September these forces grew into a strength equivalent to two mechanised corps, which in an attacking JNA operation should bring about a solution favourable to Serbia.

Attacks on the town began on 25 August and went on with great vigour until 1 October, when Vukovar was cut off from Vinkovci. From then on the fate of the town was in the hands of the two JNA operational groups whose assignment was to take it, while a reinforced mechanised division foiled any attempt to lift the siege from the direction of Vinkovci. In this period the balance of forces was in the average range of about 30,000 men, 1,600 armoured combat vehicles and about 1,300 items of artillery of various calibres on the side of the JNA, and about 1,800 combatants in Vukovar and about 5,000 in the area of Vinkovci, with about 20 armoured vehicles and the same number of pieces of ordnance. Notwithstanding its superiority, it took the JNA a month and a half to take the town. After the fall of Vukovar, these forces were not capable of pressing home the attack in line with the plans of the Staff of the Supreme Command of the armed forces of the SFRY.

